№ 84 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼԻ

1914

ԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼԻ № 84

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի, ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողուանից 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէ՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲ.

[illegible]

ԿԸ ԹՈՂՎԻՆ ԱՐՁԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել 1 երեսի վրա իւրաքանչիւր [illegible] 1914 թւի [illegible] ԶՐԻԱԲԱՐ [illegible] «Գր. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1865—1871 թ.» [illegible]

ՅՂՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Այսօր, երեքշաբթի, ապրիլի 22-ին

ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ի նպաստ

վաստակաւոր դերասան Մ. ԱՂԱՅԵԱՆԻ XXXV-ամեայ բեմական գործունէութեան

Հայ դերասանական ընկերակցութիւնը, բարեհաճ մասնակցութեամբ վրաց յայտնի դերասան

Վ. ԱԲԱՇԻՁԷԻ

կը ներկայացնէ

I

ՈՍԿՐԱԳՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Հեղ. Ջիակոմէտտի, 2-րդ գործողութիւնը

II

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ

Շիլլէրի, վերջին գործ.

III

ԶԱՒԵՇՏ

IV

ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Սկիզբը երեկ. ժամը 8½-ին (ա.օ.) տп. 350. 2—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲԺ. Ա. ՇԻՒԵԱՆԻ

„ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՈԶԸ,

ԵՒ ՆՐԱ ԴԷՄ ԳՈՐԾԱԴՐԵԼԻ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ

և ՁԵՆՔԸ“

Գինն է 15 կոպ.

Ծախվում է «Մշակի» խմբագրութեան գրասենեակում և Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառների մօտ, ուր կարելի է գտնել հեղինակի և միւս աշխատութիւնները՝

1) «Տուբերկուլոզը—Թոքախտը եւ հասարակութիւնը», 2) Туберкулезъ—Чахотка и общество. տп. 356. 3—1

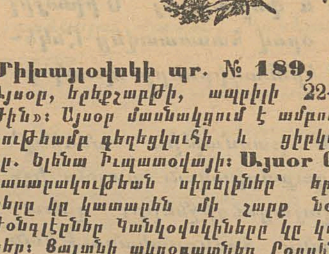

ՑԻՐԿ

Ֆ. ԻՒՊԱՏՕՎԻ

Միխայլովսկի պր. № 189, Մուշտայիդի մօտ: Այսօր, երեքշաբթի, ապրիլի 22-ին՝ «Մեր երեքշաբթին»: Այսօր մասնակցում է ամբողջ խումբը՝ գլխաւորութեամբ գեղեցկուհի և ցիրկային բալէտի աստղ՝ օր. Ելենա Իւպատովայի: Այսօր Cor կոր-դը-բալէտ: Հասարակութեան սիրելիներ՝ երաժիշտ-էկսցենտրիկները կը կատարեն մի շարք նոմէրներ: Սալօնային ժօնգլէրներ Կանկովսկիները կը կատարեն նոր տրիւկներ: Յայտնի ակրօբատներ Ռօսսինիները նոյնպէս կը կատարեն մի շարք սալտօ-մօրտալներ:

Ցիրկի վերատեսուչ՝ Փ. Իւպատով

Կառավարիչ՝ Լ. Խուճղաձէ

տп. 357. 1—1

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

19 և 20 ապրիլի

ԵԱԼՏԱ.—Նորին Մեծութիւն Կայսրուհի Թագուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնան Գահաժառանգ Աըքայազնի և Օգոստափառ Դուստրների հետ ողորմածաբար բարեհաճեց մասնակցել Լիվադիայում «Սպիտակ Ծաղկի» վաճառմանը յօգուտ թոքախտի դէմ մաքառող համառուսական լիգայի Եալտայի բաժանմունքի:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Հրատարակվեց հրաման կատարելու ապրիլին փորձնական զօրահաւաք Եկատերինօսլաւի նահ. մի քանի գաւառներում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Լիվադիա մեկնեց պալատի մինիստրը:

Բիւջէտային մասնաժողովում յայտնի եղաւ, որ Բարձրագոյնս թոյլատրված է Սազօնովին հանդէս գալ Պետական Դումայում արտաքին քաղաքականութեան հարցերի լուսաբանութեամբ:

Մայրաքաղաքի մի շարք լրագիրներում խօսվում է, թէ Դուման արձակվելու է՝ Ջխէիձէին պատասխանատուութեան ենթարկելու առիթով: Տեղեկատու բիւրօն լիազօրված է յայտնելու, որ մինիստրների խորհրդում Պետական Դուման արձակելու հարցը բնաւ չէ յարուցվել:

ԿԻԵՎ.—Առաջիկայ զօրախաղերին ներկայ լինելու համար եկել են զինւորական մինիստրը և շատ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ:

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ.—Դատաստանական պալատը դատապարտեց նախկին ոստիկանապետ Վիւմանին կաշառակերութեան համար 8 ամսով կալանաւորների բաժանմունքներ, նրա 5 գործակիցներին՝ միևնոյն պատժին, մնացածներին արդարացրեց:

ԿԻԵՎ.—Հարաւ-արևմտեան երկրի զանազան տեղերից հաղորդում են մրրիկի մասին. մրգատու այգիները փչացել են:

ՏՕԲՕԼՍԿ.—Տօբոլ գետի արտասովոր վարարումից Կուրգանի գաւառում շատ գիւղեր մնացել են ջրի տակ: Կուրգան քաղաքի մի մասը կործանվեց: Ջուրը ծածկել է մի քանի վերստ տարածութիւն:

ԽԱՐԿՕՎ.—Քաղաքում և շրջակայքում փոթորիկն ու կարկուտը խոշոր վնասներ հասցրին:

ՎԵՐՆԻ.—Գիշերը զգացվեց թեթև երկրաշարժ:

ՊԱՐԻԶ.—Կայօն մարտավկաներ ուղարկեց ընտրութիւնների ժամանակ իբրև իր հակառակորդ հանդէս եկած Դայէրին, մեղադրելով վերջինիս նրանում, թէ սա նախընտրական կոչում յայտնել էր, որ երբ Կայօյի ընտրողները հրաժարվեցին գործակից դառնալ յանցանք գործած մինիստրին:

ՊԱՐԻԶ.—Կայացաւ Կայօյի և Դայէրի մարտավկաների խորհրդակցութիւնը: Դայէրի մարտավկաները յայտնեցին, թէ նրա գործած դարձուածքը վիրաւորական չէ, և առաջարկեցին միջնորդ դատարան, ընտրելով իրանց կողմից դատաւորներ Վիլբուային և Մաբէյէին:

ՈՒՐՄԻԱ.—Նահանգապետը հրաման ստացաւ շահի կառավարութիւնից՝ յանձնելու Թիւրքաց սահմանապահ իշխանութիւններին Ուրմիայում գտնվող շէյխ Բարզանին, որ հրամանը ստացվելուց երկու օր առաջ փախել էր ըստ երևոյթին Թիւրքիա:

ԲԵՐԼԻՆ.—Շատ գաւառական թերթեր գտնում են, որ գերմանացի օդաչուներին տրված պատիժը այնպէս խիստ չէ, ինչպէս գտնում է Բեռլինի մամուլը: «Ոչ ոք,—ասում են լրագիրները,—չէ կարող արգելք լինել Ռուսաստանին՝ պահպանելու իր ներքին կարգականոնը և ազատ պահելու իրան անկոչ հիւրերից»:

ՄԵԿՍԻԿԱ.—Արտաքին գործերի մինիստրը և մինիստրների օգնականը հրաժարական տուեցին:

Կառավարութիւնը կարգադրեց դադարեցնել պատերազմական գործողութիւնները ժամանակաւորապէս, քանի բանակցութիւններ են վարվում միջնորդութեան մասին Մեկսիկայի և Միացեալ Պետութիւնների միջև: Զինադադարի մասին երեք համաձայնութիւն ստորագրել են Միացեալ Պետութիւնների, դաշնակից զօրքերի և ապստամբների ներկայացուցիչները:

ՏՕԿԻՕ.—Օկուման դիմեց մի կոչով ազգաբնակութեանը, որով յորդորում է վստահութիւն յայտնել կաբինետին, որ իր նպատակն է դրել՝ արմատապէս բարելաւել արտաքին ու ներքին քաղաքականութիւնը, վերացնել զեղծումները, ամուր հիմքերի վրա դնել սահմանադրութիւնը:

ՎԻԵՆՆԱ.—Կայսրի առողջական դրութեան մէջ առանձին փոփոխութիւն չը կայ:

ՀՌՕՄ.—Նշանակվեց մասնաժողով երկաթուղային ծառայողների աշխատանքի պայմանները բարելաւելու հարցը քննելու համար: Մասնաժողովի մէջ կան ներկայացուցիչներ սենատից, պատգամաւորների պալատից, մինիստրութիւնից և երկաթուղային սինդիկատից:

ԲԱԼԿԱՆՆԵՐՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19 և 20 ապրիլի

ՎԻԵՆՆԱ.—«Կոր. Բիւրօյին» հեռագրում են Դուրացցօյից, որ Կոլօնիան գրաւվեց ապստամբ էպիրոտներից, որոնք ունեն մեծ քանակութեամբ թնդանօթ ու գնդացիր: Էպիրոտներք սրի քաշեցին կանանց և երեխաներին: Քաղաքը հրդեհեցին: Դուրացցօյում այդ տեղեկութիւնները յուզեցին բոլորին: Տեղի ունեցան ցոյցեր, թէ, խստագոյն բողոքներ արտայայտվեցին էպիրոտների գործողութիւնների դէմ, լսվեցին Յունաստանի հասցէին թշնամական բացագանչութիւններ:

ՎԻԵՆՆԱ.—Ալբանական կառավարութիւնը նոր ռազմամթերքի պատուէր տուեց Շկօտի գործարաններին: Պատուէրը կատարվելու է ամենակարճ ժամանակամիջոցում:

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Սկուպշչինան ընդունեց 1914 թ. բիւջէն. ծախքերն են 12.059,000 կռօն, եկամուտները՝ 8.900,000:

ՄԱՅԻՍԻ 1-Ը ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

19 ապրիլի

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ.—Դաշնակցութեան հրապարակի վրա տեղի ունեցաւ սօցիալիստների ժողովը: Ներկայ էին մօտ 10,000 տղամարդ, կին ու երեխայ: Արդիւնաբերող բանւորների միութեան անդամների ճառերը առաջ բերին անկարգութիւններ: Ոստիկանները գործի հանեցին մահակներ կարգուկանոնը վերականգնելու համար: Եղաւ իրարանցում, որի ժամանակ մի քանի հոգի վիրաւորվեցին:

ՏՐԻԵՍՏ.—Սլովէն բանւորական կազմակերպութեան կազմած ցոյց-երթին տեղի ունեցաւ արիւնահեղ ընդհարում սլովէնների և իտալացիների միջև: Շատերը վիրաւորվեցին քարերով ու դանակներով. 2 հոգի վիրաւորվեցին ծանր. 38 իտալացի և 15 սլովէն կալանաւորվեցին:

ՍՕՖԻԱ.—Բանւորների պատգամաւորութիւնը ազգային ժողովին ուղերձ ներկայացրեց պատերազմի ժամանակ յանցանք գործած զինւորներին ներելու մասին: Ազգային ժողովի շինութեան մօտ արտասանվեցին ճառեր ի պաշտպանութիւն բանւորների և ընդդէմ պատերազմի: Սակաւաթիւ ամբոխը ճառերին սառնասիրտ վերաբերվեց: Բոլոր ցոյցերն անցան խաղաղ ու անկենդան:

ՌԻԳԱ.—Գործադուլին մասնակցում էին 44,600 բանւոր: Քաղաքի զանազան մասերում փորձեր եղան ցոյցի երթեր կազմելու, բայց ոստիկանութիւնը խսկոյն արգելք եղաւ: Մօսկօվսկայա կոչված արուարձանում 300 հոգուց բաղկացած ամբոխի միջից ատրճանակ արձակեցին, որից ոչ ոք չը վնասվեց: Ձերբակալվեցին 60 հոգի, ի թիւս որոց 23 կին:

ՍՊԻՏԱԿ ԾԱՂԻԿ

ԱՊՐԻԼԻ 22-ԻՆ

(Տուբերկուլօզի դէմ Կռւող Կովկասեան Ընկերութիւնից)

Այսօր «Սպիտակ Ծաղկի» օրն է: Չորրորդ անգամն կը փորձվի Թիֆլիսեցիների կուլտուրականութիւնն ու կարեկցութիւնը, և համարձակվում ենք յուսալ, որ այս անգամն էլ պատւով դուրս կը գանք այդ փորձից:

«Սպիտակ Ծաղկի» օրը անցեալ տարի տուեց մեզ Թիֆլիսում 15,000 ր., չը նայելով շատ վատ եղանակին: Այդ 15,000 րուբլով մենք քառապատկեցինք ամբուլատօրիա-հոգաբարձութեան գործունէութեան ծաւալը, տեղափոխեցինք ամբուլատօրիան սեփական շինութեան մէջ, թեթևութիւն տուինք շատ հարիւրաւոր տանջվողներին և ամենաչքաւոր մանուկ - աշակերտներին, թւով 50 հոգի, դուրս հանեցինք քաղաքային ներքնատների և տնակների վիմային գերութիւնից, ուղարկելով ամբողջ ամառը սանատօրիաները՝ Ցեմի, բժ. Գամբաշիձէի մօտ: Մեզ մօտ օգնութիւն հայցողների թիւը մի քանի անգամ աւելի էր, և որքան ցաւալի էր մերժել նրանցից շատերին: Այդ շատերը մանաւանդ սաստկաբար զգում են այսօր գարնանային վաղորդեան արևի ճառագայթների ներքոյ, թէ ինչպէս իրանք զրկված են և ինչպէս լաւ կը լինէր վերադառնալ բնութեան գիրկը իրանց սոսկալի կեանքից: Նրանք յոյս ունեն: Նրանց համար «Սպիտակ Ծաղիկը» դարձել է նշանաբան ոչ միայն բնութեան ծաղկման, այլ և ծաղկման մեր մէջ մարդկայնութեան զգացմունքի դէպի տանջվողը: Այսօր նրանք սպասում են, անկեղծ ու սիրով այն մեծ օգնութեանը...

Մտածենք նրանց մասին, յիշելով, որ նրանց պէտք են ոչ միայն արևի ջերմ ճառագայթները, այլ աւելի ևս կարեկից ջերմ սրտեր: Ընկերութեան վարչութիւն

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ, ԱՅԼ Ո՛Չ ՍԱՆԱՏՕՐԻԱ

Վերջին երկու-երեք տարին մեզանում էլ մի սովորութիւն է դարձել՝ ապրիլ ամսի 20-ը նուիրել տուբերկուլօզի դէմ մաքառման գործին: Մարդիկ մի նպատակ են դրել իրանց համար մի բարձր սարի գագաթին կառուցանել մի տուն, որտեղ տուբերկուլօզի հարուածեալները պիտի գտնեն իրանց փրկութիւնը այդ հիւանդութիւնից: Գեղեցի՛կ միտք, որը եթէ իրականանայ, կը տա՞յ արդեօք այն սպասված օգտակար արդիւնքը, որի համար այնքան ճիգ, այնքան ոյժ է թափվում, այնքան պանծալի հրապոյր առաջարկվում:

Կը զինվեն այդ օրը, ապրիլի 20-ին, մարդիկ Սպիտակ Ծաղկով, կը գրահաւորվեն կառք ու աւտօմօբիլ այդ Սպիտակ Ծաղկի մի քանի շերտով, կը նուագէ այդ օրը և եւրօպական և ասիական երաժշտութիւն, ժողովրդի լուման կը լցնէ տուփերը, և գանձված փողը, ոչ մի տարակոյս, գուցէ և մի տարուց յետոյ կը վերջացնէ մի 40 հիւանդի համար հարկաւոր շէնքը, իսկ այնուհետև՞, հասարակութեանը կը մնա՞յ արդեօք դիտելու տուբերկուլօզի օր աւուր աւելի և աւելի աչքի ընկնող պարտութեանը...

Իմ ընթերցողներիս լաւ յայտնի է, որ ամեն անգամ, երբ գրիչ եմ վերցրել տուբերկուլօզի դէմ նման մաքառման մասին գրելու, միշտ թւերը ձեռքիս ցոյց եմ տուել այդ տեսակի նեղ ծրագրով շրջանակած մաքառման ապարդիւնութիւնը:

Եւրօպայում վաղուց սկսել են սանատօրիաներով մաքառել տուբերկուլօզի դէմ, սակայն տարիների փորձը որոշակի կերպով և շեշտով ցոյց է տուել սանատօրիաների կատարեալ անզօրութիւնը մաքառման գործի աջողութեան մէջ:

Եւ շատ պարզ է, թէ ինչու:

Որովհետև տուբերկուլօզով հիւանդների թիւը այնքան մեծ է, որ եղած և կառուցվելիք սանատօրիաների մէջ նրանց ամենաչնչին մասը միայն կարողանում է զետեղվել, իսկ ամենամեծ մասը, մնալով այդ «փրկութեան վայրերից» դուրս, շրջապատի համար միշտ և անվերջ մնում է վարակման առատ աղբիւր, որն և անդառնալի հոսանքով առաջ է տանում վարակման ուժեղ ալիքները այն մեծ ովկէանում, որի անունն է համայն մարդկութիւն:

Հեռու չը գնալու համար վերցնենք հէնց մեր մօտաւոր հայրենիքը՝ Կովկասը:

Մարդկութեան այս երբեմնի օրօրոցը ամեն տարի իր որդիների մէջ 16,000-ից մինչև 30,000 տուբերկուլօզով հիւանդ է արձանագրում իր տխուր և տրտմալի յիշատակարանում, իսկ այն սանատօրիան, որի կառուցումը ահա երեք տարի է ամեն ապրիլի 20-ին Սպիտակ Ծաղկի վաճառին է սպասում, և դեռ էլ կը սպասէ, իր մէջ կը կարողանայ ապաստարան տալ մի 100 «արտօնեալ» տուբերկուլօզաւոր հիւանդի...

Ռուսաստանում ամեն տարի տուբերկուլօզից մահանում է 700,000 մարդ:

Քանի՞ սանատօրիա կարող է Ռուսաստանը միայն այս թւի համար պահել, էլ չասենք, որ հիւանդների թիւը մահացողներից առնուազը երկու-երեք անգամ աւելի մեծ է հակաառողջապահական պայմաններում ապրող Ռուսաստանում:

Վերջապէս սանատօրիաներն ինչ են անում:

Նրանք միայն հիւանդներին են հեռացնում, շրջապատող հասարակութեան միջից քիչ թէ շատ պակասեցնելով նրանց թիւը, իսկ, որ ամենաէականն և գլխաւորը պիտի լինի, վարակման առաջ նրանք ոչ մի պատնէշ չեն դնում:

*
* *

Հասարակութեանը պէտք է հետաքրքրէ վարակման նուազեցնելու եւ ոչնչացնելու հարցը և դրա համար պէտք է նրան իսկական միջոցներ առաջարկել, միջոցներ, որոնց իրականացնելու համար արժենար և ամեն ճիգ և զոհաբերութիւն անել, այլ ոչ թէ հիւանդացածների թիւը չնչին չափով պակասեցնելու համար տարէնը մի օր Սպիտակ Ծաղկին դիմել...

Մի անգամ ընդ միշտ պէտք է շեշտակի յայտնեմ, որ ես սանատօրիաներին բնաւ հակառակ չեմ: Ամեն մի հիմնարկութիւն, ամեն մի միջոց, որ կարող է հիւանդին առողջութիւն տալ, որ վերջապէս առնուազը կարող է թեթևացնել հիւանդի տառապանքները, արժանի է մեր ուշադրութեանը և համակրանքին:

Այս այսպէս լինելով հանդերձ, պէտք է նոյնքան շեշտակի կերպով խոստովանել, որ սանատօրիաների տուած փրկութիւնը, աւելի ճիշդ է ասել՝ տուած ժամանակաւոր թեթևութիւնը երբէք չէ համապատասխանում այն ահագին ծախսերին, որոնք անվում են նրանց կառուցանելու համար, և այն ահագին վճարներին, որոնց շնորհիւ միայն հիւանդին աջողվում է ընդունվել այնտեղ:

Պարզ է ուրեմն, որ այնպիսի հիմնարկութիւններ, ինչպէս սանատօրիաներն են, համարվում են միայն luxe-ի հիմնարկութիւններ, որովհետև նրանք, թանգավաճառ լինելով, մատչելի են մնում միայն և միայն ապահով, այսպէս անուանված «արտօնեալ» դասակարգին պատկանող տուբերկուլօզաւոր հիւանդներին:

Եւ եթէ ամեն տարի ապրիլ ամսի 20-ին սրբէ վայրի հասարակութիւնը, զինւորված Սպիտակ Ծաղկով, ճակատամարտի է դուրս գալիս զանազան զէնք ու զրահով, դրօշակներով, երաժշտութիւնով և թմբկահարութիւնով, մեզ շատ տարօրինակ և միանգամայն աննորմալ է թւում, որ նա այդ անում է կառուցանելու համար մի հիմնարկութիւն, ուր պիտի ապաքինվեն արտօնեալ, ապահով դասակարգի հիւանդները: Ապա թող մեզ թոյլ տրվի ասելու, որ այդպիսի հիւանդներ իրանք իրանց գրպանի միջոցներով կարող են ուր ուզում են բժշկութեան դիմել:

*
* *

Երբ հասարակութիւնը կօլլեկտիվ, հաւաքական ոյժերով է մի ձեռնարկութեան դիմում, ապա այս վերջինից ստացված օգուտը պէտք է անպայման կապված լինի իրան՝ հասարակութեան ամբողջութեան շահերի հետ: Իսկ ամենքիս յայտնի է, որ տուբերկուլօզի զոհերը ամենամեծ թւով պատկանում են աղքատ, չունեւոր դասակարգին:

Եւ ինչու տուբերկուլօզ կոչված պատուհասը այդպիսի դեմօկրատիկ բնաւորութիւն ունի: Ինչու նա միշտ գերադասում է յաճախել աղքատների, չունեւորների շրջանները:

Նրա համար, որ նիւթապէս անապահով շրջանները նրան, տուբերկուլօզին, ստիպված են գրկաբաց ընդունել, և նա, այնտեղ պարարտ հող գտնելով, հաստատվում է ընդմիշտ:

Իսկ ինչն է ստիպում անապահով շրջաններին այդ իրանց կործանիչ թշնամուն գրկաբաց ընդունել:

Կեանքի վատ պայմանները, նիւթական պակասաւորութեան բոլոր մատակարարողները, այն է՝ օդի, արևի, լոյսի, սնունդի, մաքրութեան, յարմար բնակարանի, հագուստի բացակայութիւնը կամ բացակայութեան համեղ պակասութիւնը, չարքաշ կեանքից, չափազանց աշխատանքից հետեւող թէ ֆիզիկական թէ բարոյական յոգնածութիւնը, և այս բոլոր վատ ազդակներից առաջացած հիւանդութիւններին անդիմադրելիութիւնը:

Պարզ բան է, որ եթէ աղքատ շրջաններից կարելի լինէր հեռացնել այս յիշածս աննորմալ պայմանները, տալ նրանց առատօրէն և օդ, և լոյս, և արև, և սնունդ, և մաքրութիւն, և յարմար բնակարան, և հարկաւոր հագուստեղէն, և հանգստութիւն—թէ

ֆիզիկական և թէ բարոյական—ապա մենք կը տեսնէինք, որ թուբերկուլոզը այլևս չէր յաճախի և արմատաւորվի այդ ընչազուրկ շրջաններում։ Առհասարակ այսպիսի պայմաններում և ուրիշ պատուհասներն էլ չէին ծանրանայ այս շրջանների վրա։

* * *

Ասացէք, խնդրեմ, սանատորիա կոչված հիմնարկութիւնը կարող է այս ամենը, գոնէ մի փոքր մասը, կատարել։

Ով այս հարցին դրական պատասխան տալու լինի, նա իր խղճին դաւաճանած կը լինի։

Սանատորիան այս սօցիալական հարցերը չէ կարող լուծել, ուրեմն և իսկական դարման չէ կարող տանել թուբերկուլոզի հասցրած իսկական ցաւին։

Թուբերկուլոզը, նման ուրիշ պատուհասների—գինեմոլութեան, սիֆիլիսին և այլն—ամենից առաջ սօցիալական ցաւ է։

Սանատորիաների մասին ես այսքան չէի երկարի, եթէ նրանք հիմնվէին բոլորովին մասնաւոր եղանակով, զանազան շահագործող մարդկանց ձեռքով, բայց թուբերկուլոզի դէմ մաքառման գործում նրանց աննպատակայարմարութեան մասին ես խօսում եմ նրա համար, որովհետև այժմս ամբողջ քաղաքներում, գիւղերում, ամեն վայրում մարդիկ ձեռնարկել են թուբերկուլոզի դէմ մաքառման գործը և հասարակութեան մէջ արթնացրել եռանդ և հետաքրքրութիւն, և մենք տեսնում ենք, որ հասարակութեան ամեն խաւերը, մանաւանդ աղքատները, իրանց լուման ձգում են այդ «փրկարար տուփերը», իսկ գանձած գումարներով հիմնվում են կամ հիմնվելու վրա են սանատորիաներ, որոնք և ոչ մի օգուտ չը պէտք է բերեն հասարակութեանը, ոչ մի թեթևութիւն չը պիտի տան ազգաբնակութեան միլիօնաւոր աղքատ թուբերկուլոզաւորներին, որովհետև սրանք նիւթական հնարաւորութիւն չը պիտի ունենան օգտվելու այդ հիմնարկութիւններից։

Այսպէս ուրեմն սանատորիան այն ձևով, ինչպէս որ մեզնում են նայում գործին, լինելով մատչելի ապաստարան միայն քիչ թէ շատ ապահով դասակարգի համար, թուբերկուլոզին հիմնայատակ անող հիմնարկութիւն համարվել բնաւ չէ կարող, իսկ իր մէջ տասնեակ հազար հիւանդից միայն մի հարիւրեակ զետեղելով, նաև պալլիատիվ կերպարանք և բնոյթ ունեցող նա նոյնպէս համարվել չէ կարող։

* * *

Եթէ սօցիալական աննպաստ պայմանները, որոնք, ինչպէս ասացի, հասարակութեան մանաւանդ նիւթազուրկ դասակարգին ամեն չարիքի, ուրեմն և թուբերկուլոզի, հարուածի տակ են դնում, մնում են, ինչպէս դեռ ևս մեզնում, անփոփոխ, ոչ բարելաւված, ապա թուբերկուլոզի մաքառման գործում իսկական պալլիատիվի դեր կարող են ունենալ, և ունեն, դիսպանսերները, այսինքն այն բուժարանները, որոնք երթևեկ թուբերկուլոզաւոր հիւանդներին մատակարարում են և բժշկութիւն և շնորհիւ նրանց կից գործող բարեգործական հոգաբարձութիւններին բարւոքում են այդպիսի հիւանդների և սնունդը, և բնակարանը, մի խօսքով հիւանդներին աշխատում են—ըստ իրանց նիւթական միջոցների—տալ հնարաւորութիւն օգտվել մեզ շրջապատող և լոյսից, և ունենալ բաւարար սնունդ, յարմար բնակարան։

Եւ դիսպանսերների գործունէութեան համակրելի և արդիւնաւոր նշանակութիւնը նրանումն է, որ նրանք գործում են թուբերկուլոզի հէնց գործունէութեան վայրում և կոչված են թուբերկուլոզաւորին իր հիւանդութեան դեռ սկզբնական շրջանում ազատել այդ չար պատուհասի ճիրաններից։ Պարզ է, որ այս հիմնակութեան կողմը պէտք է հասարակութիւնը դարձնէ թէ իր ուշադրութիւնը և թէ իր բարեգործ լուման։

Խօսքերս հաստատելու համար դիմեմ մեր Թիֆլիսի երիտասարդ դիսպենսերի անցեալ 1913 թ. գործունէութեան հաշւին, որ մօտ օրերս լոյս տեսաւ մեր տեղական թերթերում։

Այդ տարվայ ընթացքում դիսպենսերը ընդունել է 578 նոր հիւանդ, որից 395 հոգի ունեցել են անհերքելի թուբերկուլոզ. սրանք տարվայ ընթացքում յաճախել են իրանց խնամող հիմնարկութիւնը 11,582 անգամ, ասել է՝ ամեն մի հիւանդ 28 անգամ դիմել է այդ հիմնարկութեան օգնութեանը։ Հիւանդները պատկանել են անապահով դասակարգին և միջին թւով նրանց ամսական բիւջէն 12—15 րուբլուց աւելի չէ եղել։ Տեսնում էք, թէ թշուառութեան ինչ շրջանումն է գործել Թիֆլիսի դիսպենսերը։

Մեր նոր դիսպենսերի արդիւնքը եղել է այն, որ հիւանդների 23,8%-ի, այն է 94 հոգու դրութիւնը դէպի լաւն է բարեփոխվել։ Այս արդէն մեծ տոկոս կարելի է համարել, եթէ աչքի առաջ ունենանք այն ուշագրաւ հանգամանքը, որ հիւանդների մեծագոյն մասը դիսպենսերի օգնութեանն է դիմել հիւանդութեան արդէն արմատացած շրջաններում. այսպէս՝ բուն սկզբնական շրջանում դիմել է միայն 10%-ը, առաջին շրջանում՝ 15%-ը, երկրորդ շրջանում՝ 56%-ը, իսկ երրորդ շրջանում՝ 19%-ը։ Դիսպենսերը արձանագրում է, որ բարելաւման գլխաւոր նպաստող ազդակը պէտք է փնտռել այն բարեգործական օգնութեան մէջ, որ հիւանդներին հասցրել են դիսպենսերին կից գործող հիւանդախնամ հոգաբարձութիւն, իսկ սրանք չքաւոր, թշուառ, ընչազուրկ 103 հիւանդի ձրի մատակարարել են 52096 ձու, 32640 բաժակ կաթ. ասել է՝ ամեն մի հիւանդ տարվայ ընթացքում ստացել է 600 ձու և 460 բաժակ կաթ։ Բացի սրանից՝ հիւանդներին բաժանել են 250 պուդ հաց։ Հիւանդներին մեկուսացնելու (իզօլացիա) համար վարձել են 21 սենեակ, 19 հիւանդի ուղարկել են օդափոխութեան համար Կովկասի զանազան գիւղեր և այլն և այլն...

Եւ այս բոլորի համար ծախսել են յիշած տարվայ ընթացքում 4884 րուբլի։

Այս փոքրիկ գումարով արվել է մի մեծ գործ, որը և ստեղծել է դիսպենսերի համար օր աւուր աւելի և աւելի մեծացող մի համակրանք և հաւատ թէ հիւանդների կողմից և թէ այն շրջապատի, որի միջից հիւանդութեան ախ ու վաշի հետ թշուառութեան հառաչանքն է շաղկապված դուրս եկնում։ Ի՞նչ զարմանք որ այդպիսի հիւանդներ այնքան շատ են յաճախել այդ օրհնված հիմնարկութիւնը, համոզվելով որ նա իրանց ամեն ցաւերը դարմանել է ցանկանում և կարող է դարմանել, եթէ նրա նիւթական միջոցները ներելու լինեն։

Հիմա, ընթերցող, և դու Սպիտակ Ծաղկի տուփի մէջ լուման մտցնող, համեմատիր սանատորիայի և դիսպենսերի տուած օգնութիւնը։

Մեր Կովկասը շատ սանատորիաներ կառուցանել չէ կարող։ Ահա երեք տարի Կովկասի ամեն վայրում Սպիտակ Ծաղիկը տուփեր է լցնել տալիս, և մենք դեռ չունենք պատրաստ սանատորիա. մի տարուց յետոյ կունենանք մի 40 հիւանդի համար ընդհանուր սանատորիայի շէնքի մի յարկը միայն պատրաստ, իսկ մնացած 60 հոգու համար երևի մի քանի տարի էլ պիտի սպասենք. իսկ մի երկրորդ, մի երրորդ, չորրորդ և այլն սանատորիաներ ե՞րբ պիտի հիմնվեն, և դրանց հիմնելու և կառուցանելու համար քանի՜ քանի՜ միլիօն փող է հարկաւոր...

Մինչդեռ դիսպենսերների բանալը շատ հեշտ է, որովհետև մի քանի հազար արծաթով, մի 4—6 հազարով, դրանք բացվում են և իսկոյն գործի կանգնում թուբերկուլոզի գործունէութեան իսկական բնումը։

* * *

Ուրեմն հասարակութիւնը թող իր ճիգն ու եռանդը գործադրէ նախ առողջապահութեան միջոցով բարելաւել մեր կեանքի պայմանները—ինչպէս այդ անում են Եւրոպայում—որպէս զի բոլոր վարակիչ հիւանդութիւնները, և սրանց թւում թուբերկուլոզը, մեզնից հեռանան, իրանց համար պարարտ հող չը գտնելով մեր մէջ։

Քաղաքների և ամեն վայրի աղքատ ու չքաւորները վատառողջ և օդազուրկ թաղերում խեղդվում են լինում, նեղ ու նեխված արհեստանոցներում շնչասպառ լինում, բաւարար չափով սնունդ ստանալ չեն կարողանում և դրա համար էլ թուբերկուլոզին և այլ հասարակ հիւանդութիւններին դիմադրելու ոյժ չեն ունենում։

Ահա այս անհամար լեգէօնների օգնութիւն պիտի հասցնէ հասարակութիւնը. չէ՞ որ սրանք են կազմում և հասարակութեան ոյժը. ապա ուրեմն և հասարակութիւնը, թէկուզ հէնց իր շահերի տեսակէտից, պարտաւոր է նրանց ազատել հիւանդութիւններից, մատակարարելով նրանց բնութեան բարիքներից նրանց սեփական բաժինը։ Գարշահոտ փողոցների փոխարէն, ուր խառն ի խուռն ապրում են այդ թշուառները, պէտք է բանալ լայն ճեմլիք, ուր ազատ մուտք ունենան կենսատու արևի առատ ճառագայթները և օդի զովացնող հովիկը։ Արհեստանոցները պէտք է լայնացվեն և առողջացվեն։ Քաղաքներում պէտք է լայնատարած զբօսատեղիք դնել բանւորների տրամադրութեան տակ՝ նրանց հանգստութեան ժամերին։

Մի խօսքով՝ առողջապահութիւնը պէտք է մի սօցիալական գործ դառնայ, հասարակական հետաքրքրութեան մի իսկական զբաղմունք և առարկայ։

Իսկ մինչ այդ՝ թող հասարակութիւնը իր լումայով ամեն վայրում բանայ մեծ թւով դիսպենսերներ, որոնք հասարակական բարեգործութեան աջակցութեան շնորհիւ կը բուժեն և կը պահպանեն հիւանդներին մինչև մեր կենսական պայմանների բարեփոխման իսկական գալուստը, որը անշուշտ կը գայ, որովհետև առաջ ընթացող կուլտուրան այդ յաղթանակն էլ կը տանէ։

Իսկ սանատորիաները թող հիմնեն զանազան շահագործողներ և թող այնտեղ նրանք դիւրահաւատ հիւանդներին թանգ գնով ծախեն օդը, արևը, լոյսը, մի խօսքով այն բարիքը, որ տիեզերքիս ստեղծագործող Արարիչը ամենքիս ձրի գործադրութեան համար է ստեղծել։

Հասարակական լուման այդպիսի շահագործութիւններից հեռու պիտի լինի։

Բժ. Արտաշէս Շիխեան

ՃԱՂԿԻ ՏՕ՞Ն ԹԷ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Տարին բոլորեց. Սպիտակ Ծաղկի վերջին տօնից մինչ այսօր անցաւ մի տարի։

— Նորից Սպիտակ Ծաղկի տօն,—կանխանշան է տալիս Կովկասի մայրաքաղաք Թիֆլիսը։

— Պէտք է ճառել թուբերկուլոզի աւերածութեան վրա և պէտք է սանատորիան, Աբասթումանի սանատորիան փրկարար միջոց քարոզել,—կոչ են անում բժիշկները։

— Օզօզի ծաղիկ ծախեցէք, աղջիկներ, սանատորիայի համար մուրացէք ժպտալով, սիրունիկ խօսքերով։ Մուրացէք ճեմելով, նազանքով։

— Ուսանողներ, նուագախմբեր կազմեցէք, նուագով ուղեկցեցէք քաջասիրտ օրիորդներին, որոնք օզօզ գրկած, օզօզով զուգված ու զինված՝ գնում են պատերազմ անհող թուբերկուլոզի դէմ։

Նրանք գնում են ահարկու պաշարողի դէմ անառիկ ամրոց կառուցանելու՝ սանատորիա։

Այսպէս գրում, քարոզում, քաջալերում են լրագիրները։

Պատրաստ է զինուորութիւնը, պատրաստ ժպտերես, գարնան պէս զուարթ զօրքը։

Եւ քաղաքի պետերը հրաման ի բերան, զօրավարի նշան ի ձեռին առաջնորդում են զօրքը դէպի պահապան ամրոցը՝ դէպի սանատորիա։

Ոչ ոք չի տարակուսում այս ամենի ազնիւ բարեմտութեան վրա։

Ամենքն էլ հաւատում են, թէ չարիքից փրկելու և փրկվելու ճանապարհը գտել են. այն ճանապարհն է, որ տանում է դէպի սանատորիա։

Եւ մաքուր ոգևորութեամբ աղջիկները ծաղկով են զարդարում այդ ճանապարհը։

— Ուրեմն տօն, Սպիտակ Ծաղկի տօն տօնենք սանատորիայի ստեղծած հաւատքով։

Ահա օրվայ կոչը, երգը, նուագը, քարոզն ու սաղմոսը։

Այս ընդհանուր ոգևորութեան, տօնական ժխորին աններդաշնակ մի ձայն է լսվում։

Մի հանդարտ, կշռված ձայն, որ կարծես ճամփէն կորցրած զօրքին իսկական ճամփէն է ցոյց տալիս։

Առաջին դարում Փոքր-Ասիայի հեթանոսներն իրանց քաղաքում իրանց աստուածներին զոհ էին մատուցանում, տօն էին կատարում։

Այդ քաղաքում կար մի արձան, որի վրա գրված էր «Անծանօթ Աստուծուն»։

Յիսուսի առաքեալը մտնում է այդ քաղաքը մոլորված հեթանոսներին դարձի բերելու։

Առաքեալը ցոյց է տալիս արձանը և ասում.

— Ձեր աստուածները սուտ են. իսկական Աստուածը այն «Անծանօթ Աստուածն» է, որին չէք ճանաչում։

Ցուրվում է տօնական ամբոխը. «Անծանօթ Աստուծոյ» ծառայի ձայնը ցնցում, վրդովում է նրան, սակայն վերջը «Անծանօթ Աստուածն» է յաղթում։

«Անծանօթ Աստուծոյ» առաքեալի ձայնին է նման այն հանդարտ, կշռված և վստահ ձայնը, որ հնչում է օզօզի տօնի հանդիսարան Թիֆլիսում։

Այդ ձայնը գալիս է բժ. Արտաշէս Շիխեանի մի գրքոյկից, որ «Թուբերկուլոզը և նրա դէմ գործադրելի իսկական միջոցներն և զէնքը» վերնագիրն ունի։

Նա իր առաջաբանում ընդունայն է համարում ծաղկի տօնն իր հրապուրիչ սանատորիայի հաւատքով։

— Առողջապահութիւն այլ ոչ ծաղկի տօն,—ասում է նա։

Առողջապահութիւնն է այն իսկական աստուածը, որին անծանօթ է մեր երկրի ժողովուրդը։

«Իսկական զէնք» խորագրի տակ թւերով, լուսաւոր երկրների հիւանդութեանց համեմատութիւններով անհերքելի կերպով հաստատում է հեղինակն ընթերցողին, թէ «ժողովրդական լուսաւորութիւնն ու առողջապահութիւնն» են թուբերկուլոզի ահարկու թշնամին։ Շարունակութեան մէջ հեղինակը բացատրում է, թէ քանի կինը իր յղութեան օրերում անգիտակ կը մնայ իր առողջական վիճակին և ինքն իրան կը մաշէ հիւծող վայելքների մէջ. քանի նորածին մանուկն իր կազմին օտար ծծմօր կաթով պիտի սնվի. քանի նա կը մնայ որպէս պէս-պէս համբոյրների առարկայ. քանի դպրոցի աշակերտը իր մատաղ մէջքը պիտի ծռէ արդի դպրոցական ուսմունքների ծանր բեռան տակ այնպիսի վարժարաններում, ուր բաւական օդ ու լոյս չը կայ. քանի անժամանակ վայելքների ալիքներն իրանց թևերի վրա կը տանեն նորատի էակների թեթև բեռը. քանի քաղաքի բնակչութեան աղքատ դասերը ոչխարների հօտի նման իրար վրա թափված կը մակաղեն խոնաւ, անլոյս, անօդ բնակարաններում. քանի աղքատը բաւարար սնունդ ու հագուստ չի ունենայ. քանի գաւառները կը մնան տգիտութեան խաւարի մէջ, կիսամերկ, կիսաքաղց. քանի աշխատաւոր դասը բաւարար ռոճիկ չի ստանայ և այլն և այլն, թուբերկուլոզը միշտ յաղթական կը մնայ։

Նա կը գայ, կը հասի տներից, վարժարաններից, աղքատութիւնից, տգիտութիւնից, անզուսպ վայելքներից և կը խուժէ ձեր տունը, ձեր ծոցը, ձեր սանատորիան, ինչպէս ինքը մահը, որից փրկութիւն չունէք։

Եւ ում համար են ու քանի՞ հիւանդի համար ձեր սանատորիան. միլիօնաւոր աղքատների, մերկերի, նկուղների բնակիչների, անարև թարշամողների համար, որոնք ոսկէ սանդուղք չունեն սանատորիայի երկնահաս բարձունքը թևակոխելու։

Աղքատ թուբերկուլոզաւորը կարող է Սպիտակ Ծաղկի դրամ տալ, բայց որտեղից տայ ամսէնը 50—60 ր., որ սանատորիայի դռները իր առջև բացվեն։ Եւ քանի՞ հիւանդ կը պարունակէ իր մէջ ձեր սանատորիան. հարիւր հազարից յիսունը։ Եւ այս կը լինի օզօզի մեծ տօնի արդիւնքը։

Խղճուկ, եղկելի և միաժամանակ ծիծաղելի արդիւնք։

Թող կարդայ ժողովուրդը բժ. Շիխեանի այս շատ պիտանի գրքոյկը, որ համոզվի, թէ յիրաւ թուբերկուլոզից փրկողը ծաղկի տօնը չէ և ոչ սանատորիան, այլ ազգաբնակութեանը, մանաւանդ մեր հայ ժողովրդին խպառ անծանօթ առողջապահութիւնը։

Որոնց վիճակված է ժողովրդի կեանքի ղեկավարութիւնը, նրանք ժողովրդի կեանքը պիտի բարելաւեն, առողջապահութիւն պիտի ուսուցանեն նրան, այլ ոչ ծաղկի տօն կատարեն, որի արդիւնքը թերևս մի օրվայ տօնական գեղեցիկ պատկերն է, որ դուրեկան է աչքի համար։

Բենիկ վարդապետ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՄԻ ՋԱՐԲԱՇ ԵՒ ՀԱՄԵՍՏ ՄՇԱԿ

Այսօր, Արտիստ. Ընկ. Թատրօնում դրվում է մի յոբելեանական ներկայացումն հայ բեմի մի վաղեմի, բազմաշխատ և չարքաշ վաստակաւոր ոյժի՝ դերասան Մատթէոս Աղաջեանի 35-ամեայ բեմական գործունէութեան լրման առիթով։ «Մշակը» արդէն հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձրեց Գ. Բաշինջաղեանի բերանով այդ բազմաշխատ բեմական գործչին օգնելու անհրաժեշտութեան վրա։

Աշխատել ամբողջ 35 տարի և վերջ ի վերջոյ՝ ծանրաբեռնված ընտանիքով և երեխաներով՝ մնալ զուրկ միջոցներից, չունենալ մարդավայել ապրուստ—դա մի նախատինք է, մի վիրաւորանք հայ հասարակութեան բարեխղճութեան և գիտակցութեան համար։ Եթէ մենք դեռ չունենք մի ֆօնդ, որտեղից կարելի լինէր թոշակներ սահմանել վաստակաւոր բեմական սպասաւորների համար, գոնէ հասարակութիւնը պարտաւոր է նպաստել, որ այսօրվայ յոբելեանական ներկայացումն կարողանայ տալ այնպիսի արդիւնք, որով մի քիչ ամոքվի և ապահովվի այդ վաստակաւոր դերասանի դրութիւնը։ Մանաւանդ որ իր գործունէութեամբ նա արժանի է ոչ միայն նիւթական, այլև բարոյական գնահատութեան և վարձատրութեան։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Կիրակի, ապրիլի 20-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին, Արտիստ. Ընկ. դահլիճում հանդիսաւորապէս տօնվեց Կովկասի Կայս. Բժշկական Ընկերութեան 50-ամեայ գործունէութեան յոբելեանը։

Դահլիճը զարդարված էր թարմ ծաղիկներով։ Թարմ ծաղիկների մէջ ի ցոյց էին դրված Ընկերութեան հովանաւոր հանգուցեալ Մեծ Իշխան և փոխարքայ Միխայիլ Նիկօլայեվիչի, որի օրով հաստատվեց Ընկերութիւնը, և նրա հիմնադիրների պատկերները։

Հրաւիրված էին բազմաթիւ անձինք՝ զինուորական և քաղաքացիական բարձր իշխանութեան ներկայացուցիչները, զանազան դաւանութեանց հոգևորականութեան ներկայացուցիչները, հասարակական, կուլտուրական, գիտական ընկերութիւնների և մամուլի ներկայացուցիչները և բազմաթիւ բժիշկներ։

Սկզբում կատարվեց կայսերական մաղթանք և երգվեց յաւերժ յիշատակ Ընկերութեան հանգուցեալ հովանաւորին, հիմնադիրներին և պատուաւոր անդամներին։ Ապա երգվեց կայսերական-ազգային հիմնը, «Боже Царя храни»։

Եկեղեցական արարողութիւնից յետոյ սկսվեց բուն յոբելեանական հանդիսաւոր նիստը։ Ընկերութեան նախագահ դօկտոր Լուինկեվիչ կարդաց առաջ այն հեռագիրները, որ Ընկերութիւնը ուղղել էր Մեծ Իշխան Նիկօլայ Միխայլօվիչին և Կովկասի փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվին, խնդրելով վերջնիս արկանել Ընկերութեան հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքը առ ոտս Նորին Կայսերական Մեծութեան։ Ապա նա արտասանեց ողջոյնի ճառ, ուրւագծելով Ընկերութեան գործունէութիւնը 50 տարվայ ընթացքում։

Ընկերութեան քարտուղար դօկտոր Մուխարինսկին կարդաց մի ընդարձակ զեկուցումն Ընկերութեան հիմնարկութեան պատմութեան և 50-ամեայ գործունէութեան մասին։ Կանոնադրութիւնը հաստատվել է 1864 թ. ապրիլի 5-ին. 1871 թ. Ընկերութիւնը ստացել է կայսերական տիտղոսը, իսկ 1884 թ. նրա կանոնադրութիւնը նոր փոփոխութեան է ենթարկվել։ Մեծ և բազմակողմանի է Ընկերութեան արժանիքը և մատուցած ծառայութիւնները թէ գիտութեան, թէ յատկապէս Կովկասին վերաբերեալ հասարակական-բժշկութեան, առողջապահութեան, մալարիայի և այլ վարակիչ հիւանդութիւնների հարցերում։ Ընկերութիւնը Կովկասի զանազան խուլ և հեռաւոր անկիւններում ցրված և գործող բժիշկների համար եղել է միակ զօրեղ կապը, փարոսը և լոյսը, որ առաջնորդել է նրանց դժուարին ուղին։ Նա ժողովրդականացրել է բժշկական և առողջապահական գիտելիքները Կովկասի բազմացեղ և բազմալեզու ու տգէտ ազգաբնակութեան մէջ։

Ապա նախագահը կարդաց ցուցակն այն բժիշկ-գիտնականների, որոնց Ընկերութիւնը իր յոբելեանի առիթով ընտրել է պատուաւոր անդամ։ Պատուաւոր անդամներ ընտրվել են թէ Ռուսաստանից, թէ Եւրոպայից և թէ նոյնիսկ Ամերիկայից զանազան նշանաւոր պրոֆեսօրներ և գիտնականներ։ Ժողովը բուռն ծափահարութիւններով ողջունեց այդ ընտրութիւնները։

Կարդացվեց Մեծ Իշխան Նիկօլայ Միխայլօվիչի պատասխան-հեռագիրը, որով շնորհակալութիւն անելով՝ ցաւ է յայտնում, որ բաղդ չունի անձամբ մասնակցել բազմարդիւն Ընկերութեան փառաւոր յոբելեանին։

Այնուհետև սկսվեց ստացված շնորհաւորական հեռագիրների, ուղերձների, նամակների ընթերցումը։ Ոչ միայն Ռուսաստանի զանազան համալսարանական քաղաքների բժշկական, գիտնական ընկերութիւններից, բազմաթիւ պրօֆէսօրներ և գիտնականներից, այլ և արտասահմանի գիտնական և բժշկական ընկերութիւններից, պրօֆէսօրներից ստացվել էին շնորհաւորական հեռագիրներ։

Ապա ողջոյնի ճառեր արտասանեցին Թիֆլիսի զանազան գիտնական և կուլտուրական, ինչպէս և հիւանդանոցային հաստատութիւնների ներկայացուցիչները։ Սկսվեց Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ա. Արղութեանի ճառով։ Հայկական հաստատութիւններից ուղերձներ կարդացին բժ. Ա. Շիխեանց՝ Ազգագր. Ընկ. կողմից և բժ. Լ. Օհանջանեանց՝ «Առողջապահիկ» թերթի և Հրատ. Ընկ. կողմից։

Մի փոքր ընդմիջումից յետոյ արտասանվեցին գիտնական ճառեր բժշկական թեմաներով։

Հանդէսը փակվեց ժամը 5-ին։

Հանդէսին ներկայ էր և Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը։ Հ. Ա.

ԻՍ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Կիրակի, ամսիս 20-ին, Ներսիսեան դպրոցի դահլիճում կայացաւ Իսահակ Յարութիւնեանի հանդիսաւոր յոբելեանը։ Ներկայ էին թեմակալ առաջնորդը, մամուլի և զանազան հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ, ուսուցիչներ և բազմաթիւ հասարակութիւն։ Ներկայ էր և Ներսիսեան դպրոցի ամբողջ աշակերտութիւնը։

Հանդէսը բացվեց «Շէն մնայ» երգով, որից յետոյ սկսվեցին շնորհաւորանքներն և ուղերձների ընթերցումը։

Ամենից առաջ Խուցեան քահանան կարդաց Կաթողիկոսի կոնդակը, որը լսվեց յոտընկայս, յետոյ կարդացվեց Կ. Պոլսի հայոց պատրիարք Զաւէն արքեպիսկոպոսի հեռագիրը, ապա թեմակալ առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը մի ճառով ողջունեց յոբելեարին և այնուհետև շնորհաւորանքի և ողջոյնի խօսքեր ասեցին հետևեալ անձինք հետևեալ հաստատութիւնների ու հիմնարկութիւնների կողմից։ Գ. Գարդիշեան ողջունեց Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից և մատուցեց արծաթեայ կազմ։ Պ. Հովսեան՝ ընկեր ուսուցիչների կողմից։ Ներսիսեան դպրոցի մի սան դպրոցի աշակերտութեան կողմից։ Նոյն դպրոցի 6-րդ դասարանի մի աշակերտ կարդաց գերմաներէն լեզուով մի ուղերձ, մի ուրիշ աշակերտ կարդաց մի ոտանաւոր։ Գ. Տէր-Աստուածատրեան՝ Ներսիսեան դպրոցի ծառայողների կողմից, Շահնազարեան՝ Գէորգեան ճեմարանի մանկավարժական խորհրդի կողմից, Հ. Մուսայէլեան՝ Երևանի թեմական, Շուշու Մարիամեան օրիորդաց և Դերբենդի երկդասեան ծխ. դպրոցի կողմից, Ս. Մելքումեան՝ Կով. Հ. Բարեգործ. Ընկ. կողմից, տիկ. Հ. Մարտիրոսեան՝ Կովկ. Հայուհեաց Բարեգ. Ընկ. կողմից, տիկ. Թադէոսեան՝ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեան, Բժ. Զարզարեան՝ Կովկ. Հայոց Հրատարակչ. Ընկերութեան կողմից, Գր. Վարդանեան՝ Ուսուցչական Միութեան, «Նոր-Դպրոցի» խմբագրութեան և Տրապիզոնի դպրոցի մանկավարժական խորհրդի կողմից, Ն. Աղբալեան՝ Հայ Գրողների Ընկերութեան, Նուխու, Կարնոյ դաշտի դպրոցների և Թեհրանի Հայկազեան դպրոցի կողմից, Խ. Քահ. Խուցեան «Լոյս» Ընկերութեան կողմից, Ստ. Լիսիցեան՝ Պատմական-Հնագիտական Ընկերութեան, «Նուէր մանուկներին» Ընկ. և «Հասկերի» խմբագրութեան կողմից, Մ. Մաշէնճեան՝ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան կողմից, Գ. Ղազարեան՝ Ժողովրդական համալսարանի հայկական սեկցիայի կողմից, Ա. Վարդանեան՝ Հայոց Երաժշտական Ընկերութիւնից, Ս. Եսայեան՝ Կովկ. Հայոց Բարեգործ. Ընկ. Սուրամի ճիւղի կողմից, բժիշկ Մինասեան՝ «Նոր Առողջապահիկ» թերթի, Բենիկ վարդապետ՝ Թաւրիզի դպրոցների, Յ. Քհ. Ծովղուրեան՝ իր կողմից, Մ. Աստուածատրեան՝ Ալէքսանդրօպօլի «Գուսանի Ձայն» թերթի և Ախալցխայի Կարապետեան դպր. կողմից։ Ա. Եղեկեանի փոխարէն «Աղբիւր-Տարազի» խմբագրութեան կողմից շնորհաւորեց Շահնազարեան։ Ա. Ջամալեան՝ Վ.-Ագուլիսի ծխական դպրոցի, Օրդուբի հայոց երկսեռ վարժարանի և Սուրամի, Ղամարլուի ու Բէկչալուի դպրոցների մանկավարժական խորհուրդների կողմից, բժիշկ Խաչատրեան՝ «Журналъ

Лечебникъ» թերթի կողմից։ Մ. Ջմշկեան կարդաց մի ոտանաւոր Թիֆլիսի բարբառով։ Ց. Տէր-Միրաքեան՝ Թիֆլիսի Թեմի դպրոցների կողմից, Ստ. Մալխասեանց՝ Յովնանեան օր. դպրոցի կողմից, Ս. Աբովեան՝ Գայիանեան օր. դպրոցի կողմից, Ն. Յովհաննիսեան՝ Թիֆլիսի 13 ծխ. դպրոցների կողմից, Ե. Սարգսեան՝ Շամքորեցոց ծխ. դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից, օր. Մեծբայեան՝ Երեւանի Գայիանեան օր. դպրոցի կողմից, Ա. Տիգրանեան՝ Ալեքսանդրոպոլի Արղութեան դպրոցի կողմից, Մարգարեան՝ Ախալցխայի հայոց դպրոցի կողմից, Ա. Ղազարեան՝ «Նոր-Հոսանք» ամսագրի և Հին-Նախիջեւանի դպրոցի կողմից, Ա. Շահխաթունեան՝ Էջմիածնի ծխ. դպրոցի կողմից, Ա. Ստամբօլցեան՝ Կարսի դպ. կողմից, Թերզեան՝ «Լոյս» ընկ. դպրոցի կողմից, Մ. Թայիրեան, Գ. Բեգլրգանեան՝ Ներսիսեան դպրոցի նախկին սաների կողմից։

Այնուհետեւ կարդացվեցին զանազան տեղերից և զանազան անձերից ստացված մի շարք հեռագիրներ, որոնց թւում և պրոֆ. Ռէյնի և Վիէննայի համալսարանի հեռագիրները։

Հանդէսին մէջ ընդ մէջ երգում էր Ներսիսեան դպրոցի երգեցիկ խումբը Սպ. Մելիքեանի ղեկավարութեամբ։

Վերջում յոբելեարը մի զգացված ճառով շնորհակալութիւն յայտնեց ամենքին։

Յոբելեարը ստացաւ զանազան անձերի ու հիմնարկութիւնների կողմից մի շարք ընծաներ ու ծաղիկներ։

Հանդէսից յետոյ Ներսիսեան դպրոցի շէնքում տեղի է ունեցել ճաշկերոյթ՝ ի պատիւ յոբելեարի։ Ս. Ր.

ՄՐՐԿԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿՈՄԻՏԷՏԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԻՒՂԻ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, ապրիլի 20-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, փոխարքայի պալատում կայացաւ Ռուսաստանի հարաւում մրրկից վնասվածներին օգնող գլխաւոր կոմիտէտի կովկասեան ճիւղի նիստը, նախագահութեամբ կոմսուհի Ե. Ա. Վօրօնցովա-Դաշկովայի, մասնակցութեամբ 31 անդամների, որոնց մէջ փոխարքայի օգնական գեն. Միշլայեվսկի, Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը, էկզարխի ներկայացուցիչ Պիմէն եպիսկոպոսը, մուսուլման, հրէական հոգեւոր վարչութիւնների ներկայացուցիչները և այլն։ Հայ անդամներից ներկայ էին առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոս, հայ կաթոլիկների առաջնորդ Սարգիս վարդապետ, Ա. Միլեան, Բ. Առաքելեան, Խ. Խաչատրեան, բժշկ. Մ. Թումանեան, Ս. Յարութիւնեան և Հ. Առաքելեան։

Գանձապահի զեկուցումից յայտնվեց, որ մինչև այդ օրը թէ Թիֆլիսում և թէ Կովկասի այլ տեղերում հանգանակվել և ստացվել է 30,000 ռ., որից 18,000 ռ. արդէն ուղարկված է Կուբանի յանձնաժողովին՝ վնասվածներին օգնելու համար։ Ժողովը որոշեց ուղարկել դարձեալ 10,000 ռ. և առ ձեռն պահել 2000 ռ.։ Ապա հարց յարուցվեց՝ շարունակե՞լ հանգանակութիւնը Կովկասում, թէ փակել, ի նկատի ունենալով որ Պետերբուրգի գլխաւոր կոմիտէտը արդէն փակել է հանգանակութիւնը։ Որոշվեց նոր կոչեր և դիմումներ չանել, այլ շարունակել ստանալ այն հանգանակութիւնները, որոնք կատարվել են կամ կը կատարվեն նախկին կոչերի և դիմումների հիման վրա և փակել հանգանակութիւնը, երբ ստացվի այդ մասին պաշտօնական առաջարկութիւն գլխաւոր կոմիտէտից, որին դիմել և հարցնել այդ մասին։

Նիստը փակվեց ժամը 9-ին։

ԱՂԷՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ

Երեւան, 18 ապրիլի

Համարեա ամբողջ նահանգում ձիւն է։ Սկսվեցին սառնամանիքներ։ Այգիներն ու դաշտերը փչացան։ Գիւղատնտեսութեան կրած վնասները միլիոնների են հասնում։

(Հ. Գ.)

—

Վաղարշապատ, 18 ապրիլի

Տխուր առաւօտ ծագեց Վաղարշապատի և նրա գաւառի շրջակայ գիւղերի համար։ Դեռ երէկ էր, որ մարդիկ ուրախ տրամադրութեամբ բահ առած շտապում էին իրանց այգիները փորելու, պարարտացնող հազար ու մի տեսակ նիւթով լցնում իրանց այգիները, վարելահողերը, լաւ և առատ բերք ստանալու նպատակով։ Այս երկու տարիներում Վաղարշապատը, ինչպէս և շրջակայ գիւղերը առաջ են գնացել այգիների և հողագործութեան աշխատանքով։ Կեանքի ներկայ պայմանները պահանջում են, որ մարդիկ մեծ խնամք գործ դնեն և լաւ խնամեն իրանց այգիներն ու վարելահողերը, որպէս զի կարողանան իրանց ծնողական պարտականութիւնը կատարած լինել դէպի իրանց ընտանիքն ու որդիները։ Առատ անձրեները երաշտից ազատեցին մեր բերքը, և երկրագործ դասակարգի դէմքի վրա ժպիտ էր ցոլում, և նա ապագայ վառ յոյսերով կրկնապատկում էր իր անելիքը։

Ջը նայելով մշակների թանգանալուն այգետէրերը ոչ մի արգելքի առաջ կանգ չառան, նրանք վարձում էին թանգ գնով մշակ, փորում էին ու պարարտացնում այգիներն ու վարելահողերը։ Այս տարի համարեա բոլոր այգետէրերը—որբեր, այրիներ, աղքատներ—որը պարտքով, որը փոխարինաբար փորեցին իրանց այգիները։ Բայց անողոք ճակատագիրը կարծէք այլ կերպ էր կարգադրել. մի հարուածով բոլորի յոյսերը ի դերև հանեց։ Երէկվայ ուրախ ու ժպիտը երեսին փայլող ու աշխուժով այգին գնացող-եկողներն այսօր տխուր տրտում, շարունէ — շարան այգիներից վերադառնում էին տուն ու միմեանց մխիթարում։ Երէկվայ եկած անձրեը փոխվեց ձիւնի. երեկոյեան կտրվեց ձիւնը, ամպերը անցան-հեռացան հորիզոնից. բացվեց կապոյտ երկինքը, ցուրտը բոլոր այգիները խաշեց։ Միայն Վաղարշապատին (չը հաշւելով ծառապտուղը) մօտ 300,000 ռ. վնաս պատճառեց։ Իսկ գաւառի վնասը, ասում են, միլիոնի կը հասնի։ Այսպիսի մի ընդհանրական պատուհաս ոչ ոք չէ յիշում։ Պէտք է օգնել փողով և խորհրդով։ Վահան ք. Ազազադեան

—

Ապրիլի 18-ին, Աշտարակում, խիստ սառնամանիքից ցրտահար են եղել խաղողի բոլոր տունկերը։ Վնասը հասնում է 300,000 րուբլու։

—

Երեւանի ամբողջ նահանգում, ապրիլի 17-ին, առաւօտից մինչև երեկոյ ձիւն եկաւ, իսկ ամսիս 18-ին սաստիկ սառնամանիքներ եղան։ Այս մի չը տեսնված երևոյթ է ապրիլի վերջերին, որը ոչնչացրեց դաշտերի ցանքսը և այգիները։ Ոչնչացել են ցորենի, բամբակի և բրինձի ցանքերը։ Հողը սառել է ամեն տեղ, բարձրաւանդակներում ձիւն է նստած։ Ծառերի կոկոնները ցրտահար են եղել, տերևները սևացել։ Նոյնպէս ցրտահար են եղել և խաղողի վազերը, և մնում է միայն կտրել այն, որովհետև մինոյն է՝ այդ դրութեամբ նա 2—3 տարվայ ընթացքում բերք չի տայ։ Ոչնչացել են նոյնպէս թթենիները, որի հետեւանքով վտանգ է սպառնում և շերամի որդերին։ Աղէտը ընդհանուր է Երեւանի նահանգում, որի հարստութիւնը և ինչքը կայանում է բամբակի, ցորենի և պտուղների բերքի մէջ։ Միայն մի քանի ցանքսեր կարելի կը լինի նորից անել, եթէ միայն սերմ լինի։ Այս բանը, ի հարկէ, կանդրադառնայ կենսական անհրաժեշտ պիտոյքների գների վրա, որոնք առանց այն էլ շատ թանգ են։

ՊԵՏ. ԴՈՒՄԱՅԻ ԱՆԴԱՄ ՉԽԷԻՁԷԻ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Н. Вр.» հաղորդում է, որ մինիստրների խորհրդի նիստի այն արձանագրութիւնը, որի մէջ խօսվում է Ն. Չխէիձէին Պետ. Խորհրդի 1-ին դեպարտամենտի դատին յանձնելու մասին, Բարձրագոյնս հաստատվել է։

Գործի քննութիւնը նշանակված էր ապրիլի 19-ին մինիստրներ Մակլակովի և Շչէգլովիտովի մասնակցութեամբ։ Դատավճիռը ներկայացվելու է Բարձրագոյն հաստատութեան։

—

«Н. Вр.»-ում տպված է, թէ կառավարութիւնը չէ կարող սահմանէրտ մնալ, երբ Պետ. Դումայի անդամների ճառերում կը լսվեն կոչեր ապստամբութեան՝ տապալելու գոյութիւն ունեցող պետական կարգը և կամ թէ կը պարունակվեն խօսքեր, որոնք կը կրեն Նորին Մեծութեանը վիրաւորելու բնաւորութիւն։

Չխէիձէին սպառնում է բոլոր իրաւունքներից զրկումն։

—

«Н. Вр.»-ի ասելով, առաջադիմականների նախաձեռնութեամբ այս օրերս տեղի է ունենալու ամբողջ օպպօզիցիայի խորհրդակցութիւնը, ուր դրվելու է այն հարցը, թէ ինչպէս պէտք է արձագանք տայ օպպօզիցիան պատգամաւոր Չխէիձէի գործին։ Օպպօզիցիայի մէջ այժմ ձայներ են լսվում, որ Դուման չէ կարող անպատասխան թողնել պատգամաւորների դէմ սկսվող հալածանքը։ Օպպօզիցիայի ներկայացուցիչներից մի քանիսը ասում են, որ եթէ Պետ. Խորհրդի 1-ին դեպարտամենտը հնարաւոր կը գտնէ դատել պատգամաւորներին քր. պատժ. 129-րդ կամ 1034-րդ յօդուածներով կառավարութեան գործողութիւնները քննադատելու համար, այն դէպքում պատգամաւորները պարտաւոր են հրաժարվել իրանց լիազօրութիւններից, որովհետև նրանք հնարաւորութիւն չեն ունենայ կատարել այն, ինչ որ դրված է նրանց վրա օրէնքով։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

«Դաշնակցութեան» գործը

Ապրիլի 17-ին սենատում քննվեց «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան պատկանող 24 հոգու գործը, որը սկզբում քննվեց Թիֆլիսի դատաստանական պալատում և որի վճռով 14 հոգի մեղադրվեցին, իսկ 10 հոգի արդարացան։ Այդ դատավճիռը սենատը բեկանեց և պալատը նոր քննութեամբ դատեց 5 հոգու, իսկ միւսներին արդարացրեց։ Դատապարտվածների վճռաբեկ բողոքը ցոյց է տալիս, որ նախնական քննութիւնը կատարելու ժամանակ կատարվել են մի շարք զեղծումներ, որոնց սենատը առաջին վճռաբեկութեան ժամանակ չէ քննել և գործը բեկանել է դատավարական նկատումներով, ասելով որ փաստերը, որոնք բերված են վճռաբեկ բողոքի մէջ, չեն կրկնվի երկրորդ քննութեան ժամանակ։ Սակայն պալատը չը յարգեց պաշտպանութեան միջնորդութիւնը՝ նոր նախնական քննութեան մասին։ Բացի դատվածների բողոքից, սենատը ստացել է և դատախազի բողոքը՝ արդարացվածների վերաբերմամբ։ Վճռի յայտարարութիւնը մի շաբաթով յետաձգված է։

—

Զինւորների գործը

Երեւանում գտնվող Բակինսկի վաշտի բատալիօնի զինւորները մի քանի ամիս առաջ տեղական հասարակաց տներից մէկում աղմուկ բարձրացրին, որի համար կանչվեց մի օֆիցեր։ Օֆիցերը, տեսնելով որ զինւորները իր պահանջները չեն կատարում, դիմում է հրացանի, որով սպանում է մի զինւորի, վիրաւորում մի ուրիշի։ Մնացեալ 23 հոգին ենթարկվեցին դատի իշխանութեանը ընդդիմանալուն համար։ Զինւորական շրջանային դատարանը արդարացրեց դրանցից 6-ին, իսկ 7-ին դատապարտեց, երկուսին՝ մշտնջենական տաժանակիր աշխատանքի, մնացածներին 8-ից մինչև 4 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Ի նկատի ունենալով այն նպատակը, որին ձգտում է Սպիտակ Ծաղկի հանգանակութիւնը, մենք հարկաւոր համարեցինք տեղ տալ այսօր բժ. Շխեանի և Բ. Նիկ. վ.-ի յօդուածներին, որոնք շօշափում են սանատորիաների և դիսպանսէրների հարցը։

◆ Բաթումի հայ թատերասէրներն իրանց կողմից լիազօրել են թատերասէր Աղասի Խլղթաբեանին՝ ներկայ լինել Մատթէոս Աղայեանի բեմական 35-ամեայ գործունէութեան յոբելեանական հանդէսին և շնորհաւորել վաստակաւոր դերասանին իրանց կողմից։

◆ Հրատարակվեց «Տարազի» ապրիլ ամսի համարը, որ նուիրված է ուսուցիչ-գրող Իսահակ Յարութիւնեանի և դերասան Մատթէոս Աղայեանի յոբելեաններին, պարունակելով յոբելեարների պատկերները, յօդուածներ նրանց մասին, ինչպէս և այլ պատկերներ (տ. Հ. Մարտիրոսեանի, Լեոն Մանթաշեանի) և յօդուածներ, օրինակ պրօֆ. Ս. Եղիազարեանի գեղեցիկ յօդուածը Շվէյցարիայում կատարած ճանապարհորդութեան մասին։ Տպված է ընտիր թղթի վրա, գեղեցիկ և մաքուր։

◆ Պոլիտեխնիկումը կառուցող գլխաւոր կոմիտէտի նախագահ հօֆմէյստէր Ն. Լ. Պետերսօն հաստատել է առանձին յանձնաժողովի կողմից մշակված պոլիտեխնիկումի հիմնադրութեան ակտի տեկստը։ Տեխնիքական յանձնաժողովի յանձնարարութեամբ ակտը մագաղաթի վրա գրելու է նկարիչ Գրինեվսկին՝ տուշով։

◆ Օրերս Թիֆլիս է եկել առևտրական դպրոցների և դասընթացքների շրջանային վերատեսուչ Վերխօվսկի, որ նշանակված է առևտրի և արդիւնաբերութեան կողմից։ Ապրիլի 18-ին նա ներկայ գտնվեց Տ. Ի. Փիլօյեանի դասընթացքները աւարտողների քննութեան։

◆ Թիֆլիսի մսավաճառները դիմել են փոխարքային, խնդրելով առաջարկել քաղ. վարչութեան՝ փոխել նոր սպանդանոցում անասունները մորթելու համար սահմանված սակագինը և ընդունել տալ հին սպանդանոցում գոյութիւն ունեցող սակագինը։ Ինչպէս երևում է խնդրագրից, եղջերաւոր խոշոր անասունների իւրաքանչիւր գլխին վերցվում էր առաջ 87 կ., իսկ այժմ 1 ռ. 44 կ., ոչխարի՝ 11 կ., իսկ հիմա 26 կ., խոզի՝ 1 ռ. 1 կ., իսկ այժմ՝ 1 ռ. 36 կ., գառան և խոճկորի համար 4 կ., այժմ 11 կոպէկ։ Առաջ անասուններն սպանդանոցում պահելու համար ոչինչ չէին վերցնում, իսկ այժմ վերցնում են 20 կոպէկ օրական։ Ահա այս պատճառներով էլ մսավաճառները բացատրում են մսի թանգութիւնը։

◆ Կովկ. Հայոց Բարեգործական Ընկերութեանը թոյլատրված է մայիսի 4-ին կազմակերպել մի զբօսանք՝ 600 րուբլու վիճակախաղով։

◆ Կովկասի Տնայնագործական Կօմիտէտը իր շէնքում, որ գտնվում է Մուշտայիդ այգում, բանալու է տնայնագործական զանազան գործուածքների մի խանութ։

◆ Երկրորդ արական գիմնազիայի ծնողական խորհուրդը միջնորդել է ուր հարկն է, որ ծնողական խորհրդի անդամները ներկայ լինեն աշակերտների քննութեանը։

◆ Թիֆլիսի պօստ-հեռագրական շրջանի կառավարիչը յայտնում է, որ Մեքսիկա խփված հեռագիրները ուշանում են, և որ հեռագրական հաղորդակցութիւնը Բրիտանական Հոնդուրասի հետ բոլորովին կտրված է։ Սրա հետ միաժամանակ յայտնվում է, որ Մեկսիկա և Բրիտանական Հոնդուրաս ուղղվող հեռագիրները պէտք է կազմվեն անգլիական ու սպանական լեզուներով և իրանց բովանդակութեամբ պէտք է լինեն անպայման չէզոք։

◆ Ներկայումս Թիֆլիսումն է ոտքով ճանապարհորդող նոր-նախիջեւանցի Խ. Ն. Աւանէսեանը։ 1912 թւին նա տարաւ համաշխարհային մրցանակը՝ անցնելով 75,000 վերստ։ Այժմ էլ նա ընդունել է անգլիացիների առաջարկը՝ անցնել 5 տարվայ ընթացքում 125,000 վերստ, որի համար իբրև մրցանակ ստանալու է անգլիացիներից 50,000 դօլլար (100,000 րուբլի)։ Իր ճանապարհորդութիւնը նա սկսել է երկու տարի առաջ, Լոնդոնից, անցել ոտքով՝ Ամերիկան, Եւրոպան, Փոթիի վրայով եկել է Թիֆլիս, այստեղից վաղը կուղևորվի Բագու, ապա Բալաջարիի վրայով Ռոստով, կանցնի Ռուսաստանը և ապա Սիբիրի կողմերը։ Այս երկու տարում նա անցել է 50,000 վերստ, ուրեմն մնում է անցնելու դարձեալ 75,000 վերստ։ Աւանէսեանը իր ճանապարհորդութիւնը կատարում է առանց փողի. միակ եկամուտի աղբիւրն է իր լուսանկարով բացիկներից ստացված կամաւոր վճարը։

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Բագւում, բժ. Ա. Խ. Ախունդովի նախաձեռնութեամբ հիմնվում է թուրքաց հրատարակչական ընկերութիւն փայերի վրա։

◆ Բագւում սկսել է հրատարակվել «Новая Жизнь» անունով հասարակական-գրական մի թերթ։ Առ այժմ լոյս է տեսել թերթի առաջին համարը։ Թերթը խոստանում է նուիրել իրան բանւոր դասակարգի շահերին և կարիքներին։

◆ Երևանում հրատարակվող «Խօսք» թերթը հաղորդում է, որ Երևանում Խաչատուր Աբովեանի արձանի օգտին մինչև այժմ հանգանակվել է ընդամենը 286 ռ. 75 կ.։

◆ Ինչպէս հաղորդում է նոյն թերթը, Ալէքսանդրապոլում շուտով հրատարակվելու է մի նոր հայերէն լրագիր «Արև» անունով։ Սրանով Ալէքսանդրապոլը կունենայ երեք թերթ։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Անգլիական թագաւորի Ռուսաստան գալը յետաձգվեց։

◆ Կազանում կատարվում են համատարած խուզարկութիւններ ու ձերբակալութիւններ։

◆ Կիեվում շուրջկալներ են կատարվում հրէաների մէջ։ Երեկոյեան թատրոնի ներկայացման ժամանակ ոստիկանութիւնը խզեց գործողութիւնը և սկսեց ստուգել երաժիշտներին ու դերասաններին։

◆ Եկատերինօսլավի ոստիկանապետը արգելեց Լէվ Տօլստոյի որդուն դասախօսութիւն կարդալ, պահանջելով նրանից քաղաքական բարեյուսութեան վկայական։

◆ Կրասնօեարսկում ոմն աքսորական Խալէեկին 12 կնոջ սպանելուն համար դատապարտվեց մահվան պատժի։

◆ Ինչպէս հաղորդում են, Պետ. Դումայի պատգամաւորները որոշել են մերժել կառավարութեան առաջարկութիւնը՝ դատարանին յանձնելու Չխէիձէին։

◆ Սենատը արդարացրեց «Нов. Вр.»-ի աշխատակից Գօֆշտէտէրին, որին Թիֆլիսի դատաստանական պալատը դատապարտել էր 3 օրով բանտի այն յօդուածի համար, որի մէջ մեղադրվում էր կովկասեան ոստիկանութիւնը աւազակներին հովանաւորելուն։

◆ Պետական Դումայի դատական մասնաժողովը ընտրել է մի ենթամասնաժողով պատգամաւորների անպատասխանատւութեան օրինագիծ մշակելու համար։

◆ Բուլիէի և Չխէիձէի հարցերի առիթով հոկտեմբերիստները որոշել են գործել օպպօզիցիայի հետ։

◆ Քիշինէվի բանտում մեռաւ, վարակվելով տիֆով, «Бессар. Жизнь»-ի խմբագիր Պօստալյէեվը։

◆ Պետերբուրգից կարգադրված է ձերբակալել պրօֆ. Մերէժկօվսկիին արտասահմանում։

◆ Ռուսաստանի մահմեդական հոգևորականութիւնը Պետ. Դումայի անդամներին բողոք է ուղարկել աշակերտեանների այն նախագծի դէմ, որով առաջարկվում է վերացնել Ղուրանի պատուիրած անասունների բիտուալ զենումը։

◆ Ներքին գործերի մինիստրի պահանջով, պրօֆ. Մերէժկօվսկին ենթարկվելու է քրէական պատասխանատուութեան։ Քաղաքացիական պահանջը պաշտպանելու է յայտնի Մանդելշտամը։

◆ Կազանում նահանգապետի կարգադրութեամբ վերացվել է լրագիրների համար գործադրվող նախնական ցենզուրան։

◆ Պետերբուրգում կայացաւ հոկտեմբերեանների գաղտնի խորհրդակցութիւնը Պետ. Դումայի բիւջէտային տակտիկայի հարցի առիթով։ Ձէմստվային հոկտեմբերեանները իբրև բողոք ներկայ կաբինէտի քաղաքականութեան դէմ՝ առաջարկեցին մերժել մի քանի գումարայատկացումներ։ Ձախակողմեան հոկտեմբերեանները վճռել են ձայն տալ այն մինիստրութիւնների նախահաշիւների դէմ, որոնք աւելի թշնամական դիրք են բռնել դէպի Պետական Դուման։

◆ Լուրերի համաձայն, կադետները որոշել են ձայն տալ ամբողջ բիւջէն մերժելու առաջարկութեան օգտին։

◆ «Веч. Вр.» մի յօդուածի մէջ նախազգուշացնում է Պետ. Դումային, որ կառավարութիւնը սպասում է, եթէ բիւջէն մերժվի, իսկոյն այդ ծառայեցնելու է Դումայի արձակման առիթ։

◆ Սահմ. ռամկավարների ֆրակցիան օրինագիծ է ներկայացրել աքսորավայրերում բանտարկեալներին գանակոծելու սովորութիւնը վերացնելու մասին։

◆ Պետ. Դումայի անդամ Ալէքսանդրովը պատասխանատուութեան է ենթարկվում 1034-րդ յօդուածով՝ «Կ. Պոլիսը գերմանացիների ձեռքում» յօդուածի համար, որ տպված է Խարկովի «Утро» լրագրի մէջ։

◆ Արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը «Matin»-ի թղթակցին յայտնել է, որ բոլորովին անհիմն են այն տեղեկութիւնները, թէ երրեակ համաձայնութիւնը փոխվելու է երրեակ դաշնակցութեան։ Առանց այն էլ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Անգլիայի յարաբերութիւնները վերին աստիճանի բարեկամական են։

◆ Ներքին գործերի մինիստրը թոյլատրեց կայացնել Պետերբուրգում մայիսին մահմեդական համագումար։

◆ Մայիսի 1-ին (ն. տ.) Ռուսաստանի շատ քաղաքներում գործադուլ եղաւ։ Ցոյցի փորձերը ամենուրեք խափանվեցին։ Հէլսինգֆօրսում նոյնպէս չէին աշխատում այդ օրը բոլոր ֆաբրիկաները և գործարանները։

◆ Ստացանք Ախալքաղաքի Հայ Կանանց Բարեգործական Ընկերութեան հաշիւը 1913 թ. համար։ Հաշւից երևում է, որ Ընկերութիւնը ունեցել է 101 անդամ՝ իսկական, պատուաւոր և մշտական. պատուաւոր անդամների թւումն են գեներալ Կուրօպատկինը, գեներալ Բօգօլիւբօվը, Ս. Գուլիշամբարեանը և տ. Սուսաննա Մամիկոնեան։ Մուտք ունեցել է 9712 ռ., ծախք 8904 ռ.։ Ընկերութիւնը նպաստել է Ախալքաղաքի չքաւոր հայերի նիւթական և բարոյական կարիքներին գոհացումն տալու, պահպանելով դպրոց և մանկական պարտէզ, ուր սովորում են 337 երեխաներ, երկու սեռի, ամսական նպաստներ տալով, ինչպէս և զգեստ, կօշիկ, դասական առարկաներ, դեղօրայք չքաւորներին։ Գովելի է Ընկերութեան գործունէութիւնը։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունիսի 27-ին, Օլգինսկայա փողոցի № 47 տանը բնակվող գնդապետ Եւգենի Լեբեդինսկիի բնակարանից, դուռը կոտրելով գողացան 2000 ռ. ոսկեայ և արծաթեայ զանազան իրեր։ Գողութիւնը կատարել են հետևեալ անձինք. Միխայիլ Պալկօնամիձէ, Նիկօլայ Բակրաձէ, Վլադիմիր Լուրիցին, Գէօրգ Աւագեան, Գէօրգ Մարտիրոսեան Գալստեան (Մատխաշվիլի կեղծ անունով), Պանտելէյմօն Գօլուշվիլի, Գէօրգ Յարութիւնեան Ղարիբեան (Րօխ-Րօխ կեղծ անունով)։ Սրանք բոլորը ձերբակալվեցին, բացի առաջին երկուսից, և խոստովանեցին իրանց յանցանքը։

◆ Ապրիլի 12-ին, «Միր» ծխախոտագործարանի գրասենեկապետ Գէօրգ Մարգարեան յայտնեց ոստիկանութեանը, որ այդ օրը իր գրպանից անյայտ մարդիկ գողացան 856 րուբլի։ Բանից պարզվեց, որ այդ գողութիւնը կատարել են երկու նորեկ հրէաներ և յայտնի չէ ուր են թագնվել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Իմ պատասխանը պ. Ստ. Սմբատեանին

Թիֆլիս, 15 ապրիլի

«Մշակի» № 77-ում դուք զետեղել էք մի նամակ, լի անճշդութեամբ։

Մի կողմ թողնելով ձեր շարադրութեան այն մասերը, որոնք իբրև ամենադարանութիւն ոչ մի կապ չունեն մեր խնդրի հետ, ես կը պատասխանեմ ձեզ միայն ըստ էութեան։

Դուք գրում էք, թէ երբ իմ երեխան ինքն է վայր ընկել, թէ դուք նրան օգնութեան էք հասել և բարձրացրել, և երբ դուք նրան բարձրացրել էք, նա սկսել է կանչել «մայրիկ»։ Ի՞նչպէս, դուք իմ երեխային օգնութիւն էք հասցնում, դուք ազատում էք նրան դժբաղդութիւնից, և ես՝ նրա հարազատ մայրը՝ ձեր ձեռքը երախտագիտութեամբ սեղմելու փոխարէն սկսում եմ նախատել և անպատւե՞լ ձեզ։ Կարելի է, պարոն մանկավարժ, սեփական արարքը արդարացնելու համար դիմել զանազան էկիւվօկների, բայց այդչափ բացարձակ դէմ խօսել ճշմարտութեան, այդ վայել չէ 29-ամեայ մանկավարժին։ Ի՞նչ թշնամութիւն ունէի ձեր դէմ, որ ես յանկարծ կատաղեցի և հրապարակով ասացի, որ դուք մանկավարժ չէք, այլ գռեհիկ, քանի որ, ինչպէս ինքներդ էք գրում, ես ինքս իմ բարի կամքով յանձնել եմ ձեզ իմ երեխաներին։ Միայն մի պատճառ, այն է՝ ձեր վարմունքը մի փոքրիկ, անզօր երեխայի հետ, որի ապահովութիւնը միամտութիւն էի ունեցել ձեզ հաւատալու։ Ի՞նչ պատճառ ունէր իմ երեխան «մայրիկ, մայրիկ» աղաղակելով ինձ օգնութեան կանչելու, եթէ ոչ ձեր բռունցքի հարուածը, որից նա վայր ընկաւ աստիճանների վրա։ Թէ դուք ճիշդ այդպէս էք վարվել իմ երեխայի հետ, թող վկայեն այն անձինք, որոնք ներկայ էին ձեր վարմունքին։

Գրում էք, թէ դէպքը կատարվելուց յետոյ ես իբր թէ պատռելով երեխաների շարքը սկսել եմ անվայել ոճով նախատել ձեզ և դուք լռել էք և ոչ մի խօսք չէք արտասանել։ Նախ ես ձեզ բարձրաձայն չեմ նախատել, այլ միայն մօտեցել եմ և ցածր ձայնով արտայայտել իմ դժգոհութիւնը, մի բան, որ յամենայն դէպս թոյլատրելի էր մի վրդովված ծնողի։ Դուք էիք, որ իմ մեղմ նկատողութեանը պատասխանեցիք այնպիսի գոռոցով, որ բոլոր ներկայ եղողները զայրացան։ Եւ ահա այնուհետև միայն ես այլ ես չը կարողացայ զսպել ինձ և տուեցի ձեզ այն անունը, որին արժանի էք։

Սրանով վերջացնում եմ իմ վէճը ձեզ հետ։ Տիկ. Վ. Ալիխանեան

—

Թիֆլիս, 18 ապրիլի

Յանուն ճշմարտութեան թոյլ տուէք հրապարակով յայտնելու հետևեալը.

«Նուէր Մանուկներին» ընկերութեան երեկոյթին տեղի ունեցած ուսուցիչ Ստ. Սմբատեանի և տ. Ալիխանեանի միջնադէպը իր իսկական եղելութեամբ հրապարակ չէ եկել։

Նոյն տեղը և նոյն միջոցին ես ականատես եմ եղել դէպքին և վկայում եմ, որ ուսուցիչ Սմբատեանը ոչ մի երեխայի չէ խփել, ինչպէս յայտարարել է նամակագիր տ. Ալիխանեանը թերթիդ միջոցով։

Ազատ Մանուկեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆ ՀԱԿԱՌՈՒՍ ՊՐՕՊԱԳԱՆԴԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՆ

—

Պարիզ, 8 ապրիլ

Պարիզեան մամուլը ծայր-աստիճան ուշադրութեամբ կը հետևի բերլինեան համագերման մամուլին Ռուսիայի դէմ մղած պրօպագանդին։ Տեղական թերթերու բերլինեան և պետերբուրգեան թղթակիցները ամէն օր երկար յօդուածներ կուղղեն իրենց պատկանած թերթերուն, ուր ի միջի այլոց ընթերցողը կը հանդիպի և հայկական խնդրի վերաբերեալ տողերու։

Ընդհանուր միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտէն այնքան բնորոշ է մամուլին մէջ մղուած ներկայ պայքարը, որ արժէ առանձին ուշադրութեան առարկայ դարձնել։

Համագերման մամուլը անհաղանգը հնչեցուց Ռուսիայի զինուորական նոր ծրագիրներու գործադրութեան ժամանակ, որով ռուս բանակը նոր ոյժերով կօժտուէր։ Թրնդանօթի առաջին հարուածը արձակեց «Köln. Zeit.»-ը, որուն օրինակին հետևեցան մեծ ու փոքր բոլոր համագերման թերթերը։ Անըորդ կլլլար այստեղ մանրամասնօրէն մէջ բերել համագերման մամուլին պատճառաբանութիւնները։ Ֆրանսական մամուլը այդ բոլորը քննելով եկաւ այն եզրակացութեան, որ մամուլը գերման կառավարութենէն ներշնչուած՝ ա) կը հետապնդէ երրեակ համաձայնութեան մահացու հարուած իջեցնել, բ) Ռուսիան վախցնել, որպէսզի գերման-ռուս վաճառականական դաշնագիրը, որ 1917-ին կը վերջանայ, աւելի նըպաստաւոր պայմաններով կնքէ, գ) նոր սպառազինումներու մի ծրագիր յաջողեցնել գերման հասարակական կարծիքը յուզելով։

Ռուսական, ֆրանսական և անգլիական մամուլին բռնած հաստատ դիրքը ի դերև հանեց համագերման մամուլի յետին նպատակները, ինչպէս այդ ուրախութեամբ արձանագրեց ֆրանսական մամուլը «Թայմզի» ուժեղ խմբագրականէն վերջ։ Անգլիական օրգանը կը յայտարարէր, թէ Գերմանիայի շովէններու պոռչտուքները բնաւ չպիտի կրնան խախտել երրեակ համաձայնութեան հիմքերը։

Տեղական մամուլը մի առանձին գոհունակութեամբ և հպարտութեամբ արտատպեց գեներալ Սուխոմլինովի՝ պատերազմական մինիստրին՝ և արտաքին գործոց մինիստր պ. Սազանովի ըրած յայտարարութիւնները «Temps»-ին։ Այդ առթիւ ֆրանսական մեծ օրգանը հետևեալը գրեց.

«Եթէ Ռուսիան ինքզինք նոր վտանգութիւններու ենթարկեց բանակը զօրացնելու համար, պատճառը Գերմանիայի նորագոյն սպառազինումներն էին։

«1905—1913 թ. Գերմանիան զինուորական տեսակէտէն առաւելակշիռ դիրք գրաւած էր։ Նա իր այս դիրքը կարող էր յաւիտենապէս պահել, եթէ երբէք Ֆրանսան և Ռուսիան իրենց ազգային դաւաճանէին մի չմարագոյն ձեռնարկութեամբ։

«Մենք և մեր դաշնակիցները վերջ դրինք մի վտանգաւոր և անհանդուրժելի կացութեան։ Սա մի անհրաժեշտ կանխազգուշութիւն էր։ Մի պրօվօկացիա չէր։

«...Բերլին և այլուր պէտք է լաւ գիտնան, թէ ոչ Ֆրանսան և ոչ Ռուսիան պիտի հրաժարին իրենց դիրքը պահելէ»։

«Temps»-ը իր խմբագրականը հետևեալ խօսքով կը վերջացնէ.

«Անհարկութիւնը և կամ, ինչպէս իրենք (գերմանացիք) կըսեն, սուրերու շաչիւնը մի փոքրիկ յուզում անգամ առաջ չի բերեր՝ ըլլայ Ֆրանսայի, ըլլայ Ռուսիայի մէջ»։

«Temps»-ի գրածը շատ յստակ է։ Ֆրանսան և Ռուսիան՝ շնորհիւ իրենց նորագոյն զինուորական ծրագիրներու կիրառման բնաւ չեն սարսափիր գերմանական մի յարձակումէ։

* *
*

Գերմանական շովէն մամուլը Ռուսիայի դէմ գործած իր յարձակումներուն մէջ այնքան առաջ գնաց, որ նոյն մինչև իսկ կառավարութեան խորհուրդ տուաւ, որ առանց սպասելու պատերազմ հռչակէ Ռուսիայի դէմ, քանի նա պատրաստ չէ միլիտարիստական ոյժի տեսակէտէն։ Այդ նոյն մամուլը սպառնաց, որ եթէ Ռուսիան իր ծրագրի համաձայն Հայաստանը գրաւէ, Գերմանիան պատրաստ է իրեն դէմ գործելու։ «Ասիական Թիւրքիայի ամբողջականութիւնը» երաշխաւորելու սրբազնասուն ոգման՝ հաւատոյ հանգանակ դարձեր էր։

* *
*

Գերմանիայի մէջ վերջին օրերս որպէս լրտես ձերբակալուած ռուս անձնաւորութեան խնդիրը Ռուսաստանի և Գերմանիայի յարաբերութիւնները աւելի ևս լարեցին։ Հաւաս հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդեց, որ վերջին դէպքերու վրայ՝ ռուս թէ պատերազմական և թէ ծովային մինիստրութիւնները որոշած են այլևս Գերմանիայէն ոչինչ ապսպրել։ Արդէն Պուտիլովի գործարաններու խնդիրը վճռուեցաւ ի նպաստ ֆրանսական շահերուն և ի վնաս Գերմանիայի։

Ֆրանսայի արտաքին գործոց մինիստր Դումբէրգ, որ միևնոյն ատեն վարչապետ է, պարլամենտի բեմէն Ֆրանսայի ձեռք բերած առաւելութիւնները և ֆրանս-ռուս բարեկամական յարաբերութիւններու վրայ ծանրանալով աւելցուցած էր. «Ոչ մի ատեն այսքան սերտ, բարեկամական և ներդաշնակ չէին եղած մեր յարաբերութիւնները մեր բարեկամ և դաշնակից պետութեան՝ Ռուսիայի հետ»։

Իրաւունք ունի Ֆրանսայի վարչապետը։

Գ. Թ.

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

III

Ժանդարմէրիան և նազմիէն (ոստիկանութիւնը), որ լափում են պարսկական բիւջէի մեծագոյն մասը, բացարձակ ցոյց են տալիս իրանց ֆվկտիվ գործունէութիւնը հէնց մայրաքաղաքում, Թէհրանի մէջ, ուր օրը ցերեկով, շուկայի մէջ մարդիկ խաղաղ առևտրականներ են խողխողվում։ Թէհրանի հայ ազգաբնակութիւնը սոսկալի կերպով յուզված է օրերս կատարված մի անասելի ոճրագործութիւնից։ Մի խաղաղ երիտասարդ վաճառական երբ զբաղված էր խանութում, յանկարծ ներս են մտնում մի քանի զինված մարդիկ, մաուզէրի մի քանի հարուածներով արիւնաշաղախ թրպրտացնում երիտասարդին և ապա դուրս գալիս, ժողովրդի աչքի առաջ, նստում իրանց սպասող կառքը և անյայտանում։ Ոստիկանութիւնն ու ժանդարմէրիան՝ պաշտօնական երկու օրվայ բաղօրանքերից յետոյ միայն հրաման են ստանում՝ «աշխատել գտնելու ոճրագործներին»... Ժողովրդի մէջ յամառօրէն այդ սպանութիւնը կապում են ամիսներ առաջ սպանված ուսուցիչ Արշալոյս Սեւիկեանի գործի հետ։ Արշալոյսին սպանել էր Մաթէոս խան անունով մի երիտասարդ, երբ ընտանեկան մի ինցիդենտի համար, և այժմ բանտարկված է։ Ներկայ սպանված երիտասարդ վաճառական Թադէոսը նոյն Մաթէոս խանի եղբայրն է, որը, իբր թէ, ենթարկվել է Արշալոյսի ընկերների վրէժխնդրութեան։ Ինչպիսի աստառ էլ ունենար Արշալոյսի սպանութիւնը, բայց և այնպէս ծայրայեղ դատապարտելի է՝ վրէժխնդրութեան թոյնը թափել մի անմեղ երիտասարդի վրա, որի ամբողջ մեղքը Մաթէոս խանի եղբայր լինելն է։ Թայֆայականների այդ ներքին խռովութիւններն ու միմեանց գազանաբար խողխողումները միանգամայն վարկաբեկ են անում ամբողջ հայ ազգաբնակութեան։ Բաւական է, պէտք է վերջ տալ գազանային մարդախողխողումներին...

Մար

Ղազվին

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Պէկինից հեռագրում են, որ «Սպիտակ գայլը» Լիանչժօու քաղաքը հրդեհելուց առաջ բռնաբարում էր կանանց, սպանում խաղաղ բնակիչներին։ Փողոցները ծածկված էին դիակների կոյտերով։

◆ Սիցիլիայից հաղորդում են, որ Էտնան լավա է արտադրում։ Գիշերները լսվում են ստորերկրեայ հարուածներ։

◆ Բերլինից հեռագրում են, որ Քէմալ-բէյը պատրաստում է ապստամբութիւն Հարաւային Ալբանիայում՝ Վիդին տապալելու և Ալբանիան հանրապետութիւն յայտարարելու նպատակով։ Հրամայված է ձերբակալել Քէմալին։

◆ «Нов. Вр.»-ի թղթակիցը ստոյգ աղբիւրից հեռագրում է, որ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի հիւանդութիւնը թոքերի բորբոքումն է, որ կարող է ողբերգական վախճան ունենալ 84 տարեկան ծերունու համար։

◆ Անգլիացի օֆիցէրները յայտնել են, որ չեն կրակի ուլստէրցիների վրա, մինչև որ սրանք չը յարձակվեն զօրքերի վրա։

◆ Պէկինից հեռագրում են, որ «Սպիտակ գայլը» զօրքերի մէջ տարածում է յայտարարութիւններ ընդհանուր ապստամբութեան կոչով։ Զօրքերի մէջ տիրում է յուզմունք.

◆ Վաշինգտոնից հեռագրում են, որ զօրքերին կարգադրված է պատրաստվել ընդհանուր զօրահաւաքի յայտարարութեանը։

◆ Նիւ-Եօրկից հեռագրում են, որ Կօլօրադօ նահանգում, միլիարդէր Րօկֆելլէրի հանքերում կռիւ է տեղի ունենում գործաթողների և միլիցիայի միջև։ Երկուստեք գործում են գնդացիրներ ու հրացաններ։ Բանւորների կանայք ու երեխաները օգնում են նրանց պատնէշների ետևից։ Արտիլէրիան քանդել է տները ու հանքերը։ Պրեզիդենտ Վիլսօնը դիմեց Րօկֆելլէրին խնդրելով դադարեցնել կռիւը յանուն մարդասիրութեան, բայց սա մերժեց, յենվելով որ գործի գլուխ կանգնած է նրա որդին։

◆ Նիւ-Եօրկից հեռագրում են, որ Րօկֆելլէրի հանքերում բանւորների և միլիցիայի կռուի ժամանակ սպանվեցին 150 հոգի, կրակի ճարակ դարձան 7 մարդ։ 650 հանքաբանւոր զէնքերը վայր դրին։ Հայտարած է ժամանակաւոր զինադադար։

◆ Թէհրանից հեռագրում են, որ շահի նախկին գրագարանապետի տանը գտնվեցին շատ հազուագիւտ էմալներ, գրքեր ու նշաններ, որոնք անյայտացել էին Մահմէդ-Ալիի թագաւորութեան ժամանակ, կէս միլիօն ռուբլի գումարի։ Ցափշտակված իրերը յետ են խլված։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃՇԳՐԻՏ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ,
որ կատարել են յայտնի բակտերիօլօգներ մի շարք ողողումների ազդեցութեան վերաբերեալ, ապացուցել են անկասկած, որ այն միջոցները, որոնք խիստ ներգործութիւն են անում, վնասակար են լինում թէ ատամների և թէ լորձաթաղանթի համար, իսկ թոյլ միջոցները՝ անօգուտ հետևանքներ են ունենում։ Միակ բացառութիւն կազմում է ՕԴՕԼԸ, որը, ատամների և լնդերի վերաբերմամբ մնալով ինդիֆերենտ, ծառայում է որպէս գործունեայ ախտահանիչ միջոց ամէն տեսակ ինֆէկցիաների, թթուածութեան և փտածութեան դէմ և, թափանցելով լորձաթաղանթի մէջ, չէ վնասում նրան, այլ, ընդհակառակը, պահպանում և ամրացնում է նրան, թողնելով բերանում դուրեկան և զովացնող համ։
Օդօլի ամենօրեայ սիստեմատիկ գործածութիւնը ամենալաւ հոգատարութիւնն է ատամների եւ բերանի խոռոչի վերաբերմամբ։
Մի սրուակը 85 կ., խոշոր սրուակը, որ կարող է բաւականանալ մի քանի ամիս, 1 ր. 50 կ.։
(M. 141264/141281)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ. ՄԻ ՔԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ
Մեծ. Պ... Թոյլ տուէք անկեղծօրէն շնորհակալութիւն յայտնել Ձեզ Ձեր hrաշագործ գիւտի համար։ Ձեր «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆԸ» ազատում է ինձ սարսափելի տանջանքներից... Յարգանօք Ն. Բերդեանսկ. Նովգորոդ։
Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆ» գլխացաւի ներկայացաւ ամենահiրաշալի դեղը, և կողմնակի երևոյթներ չէ առաջացնում. այդ պատճառով էլ հաճութեամբ պիտի օգտվեմ նրանից իմ գործունէութեան ընթացքում։ Կամենեց-Պոդօլսկ. բժ. Վ. Ալէքսանդրովիչ։
Մեծ. Պ... Յայտնում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը Ձեր «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆ» գլխացաւի համար։ Այժմ ինձ միանգամայն առողջ եմ զգում։ Յարգանօք Ի. Ա. Սկվորցով. Ռոստով Դ./Վ.։
Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆ» գլխացաւին hrաշալի ազդեցութիւն է անում։ Իմ մայրը և ես այդ դեղովն ենք ազատվում մեր սարսափելի հիւանդութիւնից։ Սոսնիցի քաղ. Չեռնիգովի նահ., Ա. Ի Ժիլեաևա.
Մեծ. Պ... Պաշտօնակիցներիս և իմ կողմից յայտնում եմ Ձեզ սրտագին շնորհակալութիւն Ձեր hrաշագեղ «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆԻ» համար։ Օդէս. I Փոխ. Վարկի Ընկ., Յարգանօք Ս. Գամալէյ։
Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԵՆՕ-ՆԵՐՎՕԶԻՆ» գլխացաւին ամենալաւ դեղն է համարվում։ Դ-ր Ա. Գ. Վարշեն. Վարշաւա։
Փոքրիկ փաթեթներով ուղ. է գրել. Апт. Гонсецкій, г. Плоцкъ, с/д.
(В. 54167) 11—10

„ԳԻՐ" ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Սիմէօնեան. «Մեղուատու բոյսեր»	30 կ.
» «Ձեռնարկ գործնական բանջարաբուծութեան»	60 կ.
» «Ձեռնարկ թռչնապահութեան»	25 կ.
» «Խոտաբուծութիւն»	20 կ.
«Պտղատու ծառերի թշնամիները»	35 կ.
Քիշմիշեան. «Նախագիտելիք բուսաբանութեան»	80 կ.
Խան-Ազեան. «Գիւղատնտեսական գործիքներ և մեքենաներ»	50 կ.
Պետրոսեան. «Ինչպէս բամբակը մշակել»	15 կ.
Զելինսկի. «Բամիա»	05 կ.
Ս.Թամամշեան. «Բամբակը և նրա մշակութիւնը»	40 կ.
Պոտեխին. «Մեղուաբուծութեան ձեռնարկ»	75 կ.
Մելիք-Շահնազարեան. «Վազի մշակութիւնը»	1 ր. —
» «Գինեգործութիւն»	1 ր. —
Ղազարեան. «Անասնապահութիւն և կաթնատնտեսութիւն»	40 կ.
«Ուղեցոյց գիւղացի կօօպերատօրին»	25 կ.
«Կօօպերացիայի մասին»	25 կ.
Աշէրօն. «Գիւղատնտեսական հրատապ հարցեր»	20 կ.
Մելիք-Շահնազարեան. «Ռուսահայերի գիւղատնտեսութեան վիճակը»	15 կ.
Ղազարեան. «Դարաղ կամ կճղակի և դնչի վարակիչ հիւանդութիւն»	10 կ.
» «Կենդանիների վարակիչ հիւանդութիւնների մասին»	08 կ.
Ազնաւեանց. «Նամակագիրք օտար աղբիւրների հետևողութեամբ»	60 կ.
«Ընդարձակ Նամականի կամ ընթացիկ թղթակցութիւն»	1 ր. —

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ «Г И Р Ъ».
(4.) 358. 2—1

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ՅՕԳՈՒՏ „ՄՇԱԿԻ" ՖՕՆԴԻ
հետևեալ գրքերը.
1) «ՄՇԱԿ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ գ. 1 ր.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ » — 30 կ.
3) ԿԱՅԷՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, գրամա 5 գ. Ա. Առաքելեանի » — 50 կ.
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յօբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ) 1 ր.
5) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I 1 ր.
Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։
(2) 10—10

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՎԵՑ նոր բնակարան Սօլօլակում, Բէբուտովսկայա փող. № 38.
Ներքին և երեխաների հիւանդ., մասնագէտ ստամոքսային և աղիքային հիւանդ.։ Էլեքտրօտէրապիա։ Ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—11-ը և երեկ. ժամը 5—7-ը։
Տէլէֆօն № 388.
(ա. օ.) 112. 100—50

☛ USOMASOL ☚
◆○◆ ԱՏԱՄԻ ԿՐԷՄ ◆○◆
Ատամները պահում է առողջ, ամուր և սպիտակ դրութեան մէջ։
Գինը 35 կոպ.
USOMASOL ԸՆԿ.
ՍՏՕԿՀՕԼՄՈՒՄ.
Պահեստը Կովկասեան Ընկ. Դեղային Ապրանքների խանութում։
(M. 50490) 8—6

ԿԱԹՆԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

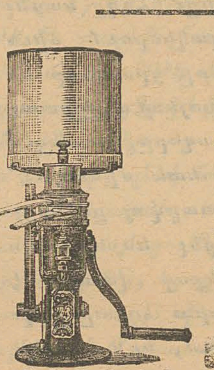
ՍԵՐԶԱՏ

Սերզատներ, խնոցիներ, սառցարաններ, զանազան ամաններ, մայա և այլն կարելի է ստանալ «ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԻ» խմբագրատանը՝ Բարօնսկայա փողոց № 18. Դիմել Յ. Մելիք-Բախտամեանին։
(և.) 359. 3—1

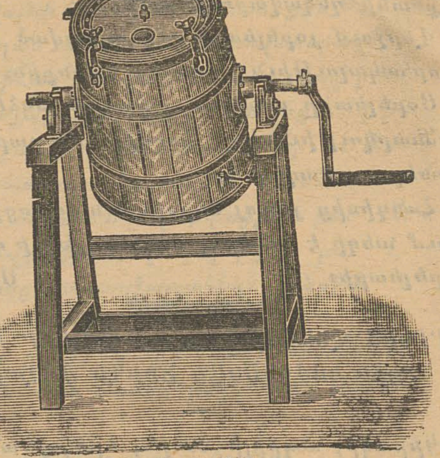
ԽՆՈՑԻ

ԱԿՑ. ԸՆԿ. Тифлис. Метал. Заводъ
Ինժեներ Գ. Ձ. ԵԱՐԱԼԵԱՆ և ԸՆԿ.
Թիֆլիս, Կվիրիլսկայա, № 9, սեփ. տուն
Տնօրէնի տէլէֆօն № 9. Կառավարչի բնակարան 14—78.
ԾՈՐՓԻՉՆԵՐ · ՋՐՂԵՑՆԵՐ
Գործարանը պատրաստում է եւ կառուցանում տրանսմիսիաներ, ֆրիկցիօն մուֆտաներ, սեղմիչ ճախարակներ, ճախարականիւներ, շարժիչ-ձեւեր, ատամնաւոր անիւներ, րէգուլեատորներ, փոկեր եւ այլն։
(և.) 175. 25—4

КАХЕТИНСКІЯ ВИНА
Т-ва КАХЕТИНСКИХЪ САДОВЛАДѢЛЬЦЕВЪ
„Аллаверды"
ТИФЛИСЪ
ПУШКИНСК. УЛ. КАРАВАНЪ-САРАЙ ТАМАМШЕВЫХЪ
ТЕЛЕФОНЪ 17-61
(և.և.կ.) 10—2

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԱՆԵԱՆԻ
հետևեալ աշխատութիւնները՝
1) «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ» (էջ 6000, 25 հատոր) գինը 50 ր., հատորը 2 ր.։
2) «ՍԱՍՄԱՑ ԾՌԵՐԻ ՑՈՒՇԻԿՆԵՐ» (500 էջ) գինը 2 ր.։
3) «ԳՐՈՂԻ ՎԻՃԱԿԸ» (պօէմա) գինը 1 ր.։
4) ՃՕՃԿԱՆԵՑԻ ԽՈՒԴԻ» «Տարազից» (պատմ. պօէմ) գինը 1 ր.։
5) ԳԻՒՂԻ ՀԵՐՈՍԸ» «Տարազից» (պատմ. պօէմ) գինը 1 ր.։
Հեղինակի հասցէն՝ Эривань, Астафьевская № 42, магазинъ Михаила Антонянцъ, переслать сел. Башкендъ, старш. учителю Григорію Баласанянъ (օ.մ.) 271. 10—10

ԱՇԽԱՐՀԷ ԱՇԽԱՐՀ
ԿԱՄ
20,000 ՎԵՐՍՏ ԵՒՐՕՊԱՅՈՒՄ
Գեղարուեստական ուղևորութիւն
ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ
Ուսումնասիրութիւններ և տպաւորութիւններ։ (Բազմաթիւ պատկերներով)։
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
Հատոր առաջին
Պոնտոսի կովկասեան ափերը.—Բաթում, Սուխում, Նոր-Աֆօն, Նօվօրօսիսկ։
Ղրիմ.—Թէօդօսիա, Սիմֆէրօպօլ, Բախչիսարայ, Եալտա, Սևաստոպօլ։
Միջին Ռուսաստան.—Եկատերինօդար, Ռօստով, Նոր-Նախիջևան, Մինսկ, Սմօլենսկ։
Յարերի մայրաքաղաքները.—Մօսկվա, Պետերբուրգ։
Ֆինլանդիա.—Վիբօրգ, Իմատրա, Հէլսինգֆօրս, Աբօ։
Լեհաստան.—Վարշավա, Լիտօվսկ։
Հատոր երկրորդ
Շուէդիա.—Ստօքհօլմ, Ուպսալա, Մալմօ, Տրէլբօրգ։
Պրուսիա.—Բերլին, Հանովէր, Օսնաբրիւկ, Հալլէ, Բրեսլաու։
Սաքսօնիա.—Լայպցիգ, Դրէզդէն։
Աւստրիա.—Լեմբէրգ, Կրակօւ, Վիէննա, Պրագա։
Հատոր երրորդ
Իտալիա.—Ուդինօ, Վենետիկ, Վերօնա, Բօլօնիա, Ֆլօրէնցիա, Հռոմ, Նէապոլ, (Պոմպէյ և Վեզուվ) Գենուա, Միլան։
Շվեյցարիա.—Լօզան, Ժընէվ, Մօնտրէ, Շիլիօն։
Հատոր չորրորդ
Ֆրանսիա.—Լիօն, Դիժօն, Պարիզ, Կալէ։
Անգլիա.—Դուվր, Լօնդօն։
Հատոր հինգերորդ
Բէլգիա.—Օստանդ, Բրիւսէլ, Անտվերպէն։
Հօլանդիա.—Րօտերդամ, Հաագա, Ամստերդամ, Զաանդամ։
Ամբողջ գործը կազմում է մօտ 2000 երես «Գեղարուեստի» դիրքով։
ԳԻՆԸ 25 ՌՈՒԲԼԻ
Բացված է բաժանորդագրութիւն առաջին հատորի համար—4 ՌՈՒԲԼԻ։
Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Гарегину Левонянъ. Արտասահմանից՝ Tiflis (Caucase Russie) G. Lévonian.
Թիֆլիսում բաժանորդ են գրվում «Գեղարուեստի» խմբագրատանը (Большая Банкская № 4), ինչպէս և «Cafe Central» սրճարանում, Երևանեան հրապարակ։
(և.) 145. 10—10

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный